

KARININKAS – PEDAGOGAS IR VADAS

(PAGAL 1921–1940 M. LIETUVOS KARIŲ SPAUDOS PUBLIKACIJAS)

Doc. dr. Bronius PUZINAVIČIUS
Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija

Ivadas

Kariuomenė – Lietuvos valstybingumo ir nepriklausomybės, tautos idealų ir siekių gynėja bei sergėtoja. Šias garbingas ir atsakingas pareigas gali atlikti tik turintys tvirtus įsitikinimus, dorovingi ir kultūringi, išsilavinę, tinkamai fiziškai ir psichologiškai parengti, gebantys valdyti šiuolaikinius ginklus žmonės.

Vykę karai patvirtino seniai žinomą tiesą, kad ir šiais sudėtingiausios technikos ir naujausių technologijų laikais reikšmingiausius laimėjimus dažnai lemia moralinės bei dvasinės savybės: tvirtas tikėjimas, nepalaužiama valia, dvasios stiprybė, atkaklumas ir drausmė¹.

Karyba pagrįstai priskiriama prie pačių sudėtingiausių veiklos rūšių. Kariams dažnai tenka veikti labai sunkiomis, gyvybei ir sveikatai pavojingomis sąlygomis, patirti didelį fizinį krūvį, įvairių psichologinių bei dvasinių sukrėtimų ir išbandymų. Jie turi būti pasirengę ramiai priimti ir išverti kautynių baisumus, nesutrikti, kai yra sudėtingos ir pavojingos aplinkybės, turėti žinių apie psichologinius reiškinius, vykstančius kautynių ir kitų ekstremalių situacijų metu.

Tačiau ir geriausias kareivių parengimas negarantuos laukiamų rezultatų, jei nebus tinkamai parengtų vadų. Kad ir koks geras būtų kareivių mo-

¹ Tarnybos statutas. Įžanga // Krašto apsaugos statutai. Vilnius, 1993, p. 5; Kovos statutas (būrys, skyrius). Įžanga. Vilnius, 1995, p. 3.

kymas, aukšta jų moralė, ginkluotė, be gerai parengtų vadų, bus kuriama ne reguliari kariuomenė, bet tik ginkluoti partizanų būriai. Todėl *jaunuolių atranka karybos studijoms bei karininkų mokymas ir ugdymas – vienas svarbiausių valstybės karinio rengimo uždavinių.*

Karininkas yra centrinė karinės organizacijos figūra. Jis yra tarpininkas tarp aukščiausios karinės vadovybės, savo tiesioginio viršininko bei jam patiktų pavaldinių – jaunesniųjų vadų ir kareivių. Aukštesniajai karinei vadovybei jis yra išipareigojęs vykdyti užduotį, o savo pavaldiniams – jais rūpintis ir jiems vadovauti. Ši dviguba atsakomybė formuoja karininką, kuris yra ne tik karinių užduočių vykdytojas, bet ir karių mokytojas, auklėtojas bei vadas, privalantis kariams skiepyti meilę Tėvynei, ugdyti pareižingumą, atsakomybę, drąsą, pasiaukojimą. „Kariuomenė, – anot div. gen. Stasio Raštikio, – yra antroji didelė tautos mokykla“, mokykla, kurioje ugdomi ir puoselėjami tautos idealai, tautinė ir pilietinė dvasia, aukšta moralė ir dorovė, garbingos tradicijos ir didžiausios vertybės². Karininkų pareiga – pateisinti kariuomenės, kaip pilietiškumo, patriotizmo ir dorovės ugdymo institucijos, vardą, gražinti tėvams ir tautai jų sūnus geresnius, negu jie buvo iki kariuomenės.

Karininkija sudaro kariuomenės branduolį, formuoja jos pajėgumą ir ją atstovauja. Ji kartu yra ir krašto apsaugos sistemos pagrindas. Karo tarnyba griežtai reikalauja, kad karininkai turėtų tvirtą moralę, būtų gerai pasirusę psichologiškai, intelektualiai, fiziškai ir techniškai.

Karininkai turi būti ypač gerai pasirengę veikti krizinėmis sąlygomis, nesutrikti esant sudėtingoms ir pavojingoms aplinkybėms, išverti kautynių baisumus, nes nuo jų psichologinės būklės priklauso ir kareivių psichinės būsenos, elgsena ir kovingumas. Karininkai patys savo noru pasirinko karo tarnybą ir pasiryžo įveikti visus su tuo susijusius sunkumus ir pavojus.

Iš karininko reikalaujama aiškaus ir tvirto pilietinio ir dorovinio apsisprendimo, savo profesijos reikalų išmanymo. Aukšta vadų moralė, tvirtas charakteris, komunikabilumas, puikus dalykinis bei pedagoginis pasirengimas, profesinės etikos suvokimas lemia efektyvų karių mokymą ir auklėjimą, gerą jų moralinę bei psichologinę parengtį. Labai svarbi ir subtili vado veiklos sritis yra bendravimas su tarnybos draugais ir ypač pavaldiniais. Vado ir jo pavaldinių santykiai, prasidėję paprasčiausiais kontaktais, karinės tarnybos metais pamažu transformuojasi į sudėtingus bei pastovius tarpusavio ryšius. Nuo tų ryšių kokybės bei glaudumo priklauso ir ugdymo veiksmingumas.

² Raštikis S. Kovose dėl Lietuvos. Antra dalis. Los Angeles, 1957, p. 57–65.

Karininkas turi turėti pašaukimą karo tarnybai, mėgti ją. Nevertas tikro karininko vardo tas, kuris pasirinko karinę tarnybą vadovaudamasis išskaičavimu, arba tas, kuriam nepavyko kur nors kitur įstoti. Polinkis į karo tarnybą padeda lengviau išverti visus karinės tarnybos sunkumus, palaiko gerą nuotaiką, daro gyvenimą lengvesnį ir malonesnį. Geram karininkui būdingas patriotiškumas, pilietiškumas, jis myli Tėvynę ir tą jausmą gali įskiepyti kitiems.

Kad karininkas galėtų deramai atlikti jam patikėtą vaidmenį, jis turi pasižymėti tam tikromis specifinėmis asmenybės savybėmis. Karininkų asmenybės ugdymo ir saviugdos problemoms tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje buvo skiriamas nuolatinis dėmesys. Daugiausia apie tai rašė karių spauda. „*Mūsų žinyno*“, „*Kardo*“ žurnalų ir kai kurių karinės tematikos knygų puslapiuose buvo spausdinama daug švietėjiškų edukologinio pobūdžio rašinių, kuriuose dažniausiai siekta nutapyti pavyzdingo, galima sakyti, idealaus Lietuvos karininko paveikslą, parodyti būdingiausius jo asmenybės bruožus. Kartu nevengta pasakyti, kad ne viskas yra taip, kaip turėtų būti, ne visi karininkai atitinka pavyzdingo karininko etaloną. Kai kuriems iš jų reikia ne tik gerokai patobulinti savo profesinį pasirėngimą, bet ir atsikratyti karininkui netinkamų būdo bruožų.

Šio straipsnio tikslas – aptarti karininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistemą tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje, panagrinėti, ką apie karininko asmenybės bruožus, jo kaip karių auklėtojo, mokytojo ir vado veiklos psichologinius ir pedagoginius aspektus rašė 1921–1940 m. Lietuvos karių spauda. Lietuvos karininko asmenybės bruožai bei profesinės veiklos psichopedagoginiai aspektai mokslinėje literatūroje iki šiol netyrinėti.

Karininkų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje

1918 m. nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos besiformuojančioms ginkluotosioms pajėgoms labai trūko gerai parengtų, patriotiškai išauklėtų aukštos kvalifikacijos karininkų. Tuometinės Lietuvos karininkijos branduolį sudarė carinės Rusijos kariuomenėje tarnavę lietuviai. Baigiantis Pirmajam pasauliniam karui jų buvo apie 500³. Tačiau tarp jų beveik nebuvo aukštesniuosis karinius laipsnius turinčiųjų, nes caro valdžia nepasitikėjo lietuviais, neleido jiems studijuoti Rusijos ginkluotųjų pajėgų generalinio

³ Leščius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m. Vilnius, 1998, p. 162.

štabo karo akademijoje, tarnauti pulkų ir kitų stambių kariuomenės junginių štabuose. Lietuvių karininkų daugumą sudarė Pirmojo pasaulinio karo metais per vadinamuosius studentų šaukimus į Rusijos karo mokyklas patekę ir po 4–5 mėnesių mokymo jaunesniųjų karininkų arba praporščikų (puskarininkų) laipsnius gavę lietuviai studentai, taip pat mokytojai, gydytojai, farmacininkai ir kitų profesijų atstovai. Daugelis jų kovojo Pirmojo pasaulinio karo frontuose, daugiau ar mažiau įgijo karinės veiklos bei karo meno patirties. Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, dauguma jų sugrįžo į Tėvynę ir savo žinias bei patirtį panaudojo naujos nepriklausomos valstybės ginkluotosioms pajėgoms kurti. Jie stojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę savanoriais arba į ją pateko dėl 1919 m. paskelbtos mobilizacijos. Didelėmis Lietuvos Vyriausybės, kariuomenės organizatorių ir vadų bei visos tautos pastangomis pavyko pasiekti, kad 1919 m. rugsėjo 25 d., lemiamų kovų su bermontininkais išvakarėse, Lietuvos kariuomenėje jau buvo 676 karininkai, 300 karo valdininkų, 60 gydytojų ir 19149 kareiviai⁴. Tačiau karininkų vis dar labai trūko. Istoriko V. Leščiaus duomenimis, 1919–1920 m. Lietuvos kariuose daliniuose buvo neužimti 778 karininkų, 447 karo valdininkų etatai, trūko apie 17735 kareivių⁵. Padėtį komplikavo didėjančios grėsmės Lietuvos Nepriklausomybei, būtinybė ją ginti su ginklu rankose. Tokiomis sąlygomis buvo būtina nedelsiant stiprinti jaunos nepriklausomos valstybės ginkluotąsias pajėgas, neatidėliojant pradėti karininkų rengimą.

Galima sakyti, kad naujos kartos Lietuvos karininkų rengimas prasidėjo pačiame nepriklausomybės kovų sūkurėje. Lietuvos Respublikos Vyriausybė apie Karo mokyklos įsteigimą Kaune paskelbė 1919 m. sausio 15 d. Tų pačių metų kovo mėnesio pradžioje mokykla pradėjo darbą. Į ją susirinkę kandidatai į karininkus mokėsi neilgai – vos 4 mėnesius. Liepos 6 d. buvo išleista pirmoji Karo mokyklos auklėtinių laida – 89 „karužai“ (vėliau, atkūrus Lietuvos kariuomenės karininkų laipsnius, jiems buvo suteikti leitenantų laipsniai) ir 7 puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį kariniuose daliniuose. Netrukus jie išvyko į frontą⁶. Ne ką ilgiau mokėsi ir II bei III laidų auklėtiniai, nes frontui nedelsiant reikėjo naujų jėgų. Žūtbūtnių kovų su Lietuvos Nepriklausomybės priešais metu Karo mokykla, įveikdama didelius organizacinius sunkumus, išleido 3 auklėtinių laidas – iš viso 434 kari-

⁴ Ten pat, p. 159.

⁵ Ten pat, p. 436.

⁶ Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Sudarytojas plk. ltn. dr. G. Surgailis, atsakingasis redaktorius dr. V. Tininis. Vilnius, 2005, p. 7.

ninkus ir puskarininkius. Tai buvo didelė parama besikuriančiai ir kovose su priešais tvirtėjančiai Lietuvos kariuomenei⁷.

Pasibaigus kovoms dėl Nepriklausomybės, karininkų rengimo kokybei buvo galima skirti kur kas daugiau dėmesio ir laiko. Todėl 1921 m. mokymo trukmė buvo pailginta iki 2, o nuo 1935 m. – iki 3 metų. Karo mokykloje daug dėmesio buvo skiriama ne tik specialiajam, bet ir moraliniam, pilietiniam bei patriotiniam būsimųjų karininkų rengimui, jų asmenybės ugdymui. 1929 m., minint gyvavimo dešimtmetį ir gavus Prezidento A. Smetonos sutikimą būti mokyklos globėju („šefu“), Karo mokykla buvo suteiktas Pirmojo Lietuvos Prezidento vardas ir ją pradėta vadinti Pirmojo Lietuvos Prezidento (P.L.P.) karo mokykla. Per visą veiklos laikotarpį, tai yra iki 1940 m., Karo mokykla įvairioms kariuomenės ginklų rūšims parengė 1719 karininkų⁸. Tai nemažas skaičius turint galvoje tai, jog 1936–1940 m. Lietuvos kariuomenėje tarnavo apytikriai nuo 1700 iki 1900 tikrosios karo tarnybos karininkų⁹.

1926 m. atsargos karininkams rengti Karo mokykloje buvo įsteigti vadinamieji aspirantų kursai. Kasmet buvo išleidžiama po vieną įvairių kariuomenės ginklo rūšių ir tarnybų atsargos karininkų laidą. Iki 1940 m. Karo mokykla parengė 2574 atsargos karininkus. Parengtieji atsargos karininkai gaudavo atsargos jaunesniojo leitenanto laipsnį. Jie būdavo šaukiami į pakartotinius mokymus ir kursus, po kurių galėjo gauti aukštesnį karinį laipsnį iki kapitono imtinai. Taigi galima sakyti, kad Lietuvos kariuomenei buvo rengiamas pakankamas karininkų rezervas, teikiantis galimybę krizės atveju tikrosios tarnybos karininkų skaičių padidinti daugiau kaip dvigubai¹⁰.

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą Karo mokykla buvo perkelta į Vilnių ir čia išformuota. Dalis kariūnų ir dėstytojų suimti, kiti paleisti į atsargą¹¹.

Lietuvos kariuomenės kūrimosi pradžioje atsirado būtinybė turėti savo karo aviaciją, nes tuometiniai Lietuvos Nepriklausomybės priešai šį modernų ir galingą ginklą jau turėjo. 1919 m. pradžioje pradėjus formuoti Inžinerijos batalioną, jo sudėtyje kūrėsi ir aviatorių būrys, greitai tapęs atskira Aviacijos dalimi. Pirmasis karo lėktuvas Lietuvai atiteko kaip karo grobis iš bolševikų. 1919 m. pradžioje į Kauną buvo atgabenti 8 Vokietijoje pirkti karo lėktuvai, o kiek vėliau įsigyti dar 5 įvairių tipų lėktuvai iš Kaune vis

⁷ Ten pat, p. 9.

⁸ Vaičėnionis J. Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940). Vilnius, 2004, p. 43.

⁹ Ten pat, p. 196–199.

¹⁰ Ten pat, p. 44–46.

¹¹ Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, p. 11.

dar tebebuvusio vokiečių karinio dalinio. 1919 m. pabaigoje Lietuvai atiteko dar apie 30 lėktuvų, kuriuos Radviliškyje paliko iš ten išvyti bermontininkai. 1919 m. gegužės mėn. buvo suformuotas karininko Šalkausko vadovaujamas Aviacijos kovos būrys, dalyvavęs Nepriklausomybės kovose (žvalgė, fotografavo, bombardavo priešų pozicijas)¹².

Besiformuojančios Lietuvos karinės oro pajėgos labai stokojo kvalifikuotų specialistų. Tuo metu Lietuvos kariuomenė turėjo kelis rusų kariuomenėje tarnavusius lakūnus, bet jie nemokėjo skraidyti vokiškais lėktuvais. Todėl teko samdyti užsieniečius, daugiausia vokiečius pilotus, mechanikus, instruktorius. Kartu siekta kaip galima greičiau pradėti savų aviatorių rengimą. 1919 m. kovo 12 d. Kaune buvo įsteigta Karo aviacijos mokykla. Padedant instruktoriams iš užsienio parengta 8–10 mėn. trukmės teorinių ir praktinių užsiėmimų programa. Po 9,5 mėn. mokymo 1919 m. gruodžio 16 d. Karo aviacijos mokykla išleido pirmąją auklėtinių laidą ir buvo išformuota. Mokyklą baigė 34 aviatoriai. 23 iš jų buvo suteiktas leitenanto, 11 – puskarininkio karinis laipsnis (pastarieji leitenantais tapo tarnaudami Aviacijos dalinyje). Baigusieji šią mokyklą sudarė Lietuvos karo aviacijos personalo branduolį. Tarp mokyklą baigusiujų buvo ir vėliau garsūs karo lakūnai ir konstruktoriai A. Gustaitis, J. Dobkevičius, J. Kumpis ir kiti, daug prisidėję prie Lietuvos oro pajėgų plėtojimo ir modernizavimo¹³.

Uždarius minėtąją Aviacijos mokyklą, aviatorių rengimas Lietuvoje nenutrūko. 1921 m. prie mokomosios karo aviacijos eskadrilės buvo organizuoti žvalgų ir lakūnų kursai. 1923 m. vėl buvo surinkta laikina Aviacijos mokykla, sudaryta iš karininkų ir puskarininkų klasių. Nuo 1931 m. prie Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų veikė Aviacijos skyrius. 1936 m. buvo įsteigtas Lietuvos oro klubas, davęs pradžią Lietuvos civilinei aviacijai. Nors dėl modernių lėktuvų, patyrusių lakūnų ir instruktorių stokos Lietuvos oro pajėgos kūrėsi labai sunkiomis sąlygomis, bet per palyginti trumpą laiką jos gerokai sutvirtėjo, buvo netgi pradėti gaminti savos gamybos lėktuvai – devynių tipų „Anbo“ (tarp jų ir bombonešis „Anbo-8“) ir trijų tipų „Dobi“. 1934 m. trijų „Anbo-4“ tipo lėktuvų grandis, vadovaujama A. Gustaičio, atliko apie 10000 km. skrydį per Europą, nusileidusi 12-os valstybių sostinėse. Sovietų okupantai nutraukė Lietuvos karo ir civilinės aviacijos plėtotę¹⁴.

Tarpukario Nepriklausomoje Lietuvoje buvo aktuali ir jūrininkų ren-

¹² Leščius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 385.

¹³ Ten pat, p. 389–391.

¹⁴ Visuotinė lietuvių enciklopedija. Antras tomas. Vilnius, 2002, p. 336–337.

gimo problema, ypač po 1923 m., atgavus Klaipėdos uostą ir pradėjus kurti karo laivyną. Buvusių carinės Rusijos karo laivyno karininkų V. Nagiaus–Nagevičiaus, T. Daukanto ir kitų pastangomis 1923 m. prie Kauno aukštesniosios technikos mokyklos buvo įsteigtas Jūreivystės skyrius. Šis vos porą metų veikęs skyrius rengė kandidatus tolesnėms jūreivystės studijoms užsienyje. Pirmuosius mokslo metus lankė 24 moksleiviai. 1924 m. vasarą jie praleido Klaipėdoje, plaukiojo laivais. Antruosius mokslo metus lankė tik 16 moksleivių. Iš jų 15 išlaikė baigiamuosius egzaminus ir 1925 m. buvo pasiūsti tęsti mokslų į Suomiją. Ten pasiūstieji pirma turėjo įgyti patirties laivuose ir tik po to tęsti studijas. Plaukiojimo jūrose metu 2 moksleiviai susirgo ir mirė, 1 žuvo per audrą (buvo bangos nuplautas nuo denio), 2 pasiliko gyventi Australijoje. Likusieji 10 tęsė mokslus ir 1930 m. juos baigė įgiję kapitono laipsnį. Jie kartu su keliais vyresnio amžiaus carinės Rusijos laivyno karininkais sudarė kvalifikuotų jūrininkų branduolį besikuriančiame Lietuvos karo laivyne. Žinių apie kitas tuo metu Lietuvoje veikusias jūrininkų mokyklas nerasta. Yra tik žinoma, kad būsimieji karo laivyno karininkai studijavo Italijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Latvijoje. Eiliniai jūreiviai ir jūrų puskarininkiai buvo rengiami 1927 m. įsigytame karo laive, kuris buvo pavadintas „Prezidento Smetonos“ vardu. 1935 m. jis tapo mokomuoju Lietuvos ginkluotųjų pajėgų karo laivu. Tai turėjo būti Lietuvos karinio jūrų laivyno kūrimosi pradžia, deja, dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių (Klaipėdos netektis, sovietinė okupacija) taip ir liko tik pradžia¹⁵.

Nepriklausomybės metais buvo rūpinamasi ir karinį išsilavinimą jau turinčių bei kariuomenėje tarnaujančių karininkų kvalifikacijos ir bendro išsilavinimo lygio kėlimu, asmenybės ugdymu. Jau 1919 m. sausio 21 d. tuometinis Krašto apsaugos ministras M. Velykis įsakė pulkų vadams ir apskričių komendantams organizuoti vakarinius karinių dalykų kursus karininkams¹⁶ (16). 1920 m. Kaune įsteigti Laikinieji, o 1921 m. – Aukštieji karininkų kursai. 1923 m. jie pavadinti Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto aukštaisiais karininkų kursais, o 1930 m. – Vytauto Didžiojo aukštaisiais karininkų kursais. Mokymas bendrajame kursų skyriuje truko 1, inžinerijos ir karo technikos skyriuose – 2 metus. 1928 m. bendrasis kursų skyrius buvo panai-

¹⁵ Daugiau apie jūrininkų rengimą rašoma: Surgailis G. Lietuvos karinis laivynas. Vilnius, 2003, p. 5, 7, 21, 56, 57, 161–175; Lietuvių enciklopedija. Dešimtas tomas. Boston, 1957, p. 152–154.

¹⁶ Gaigalaitė A. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 m./Mokslas ir gyvenimas, 2002, Nr. 9, p. 28.

intas. Per veiklos laikotarpį ši skyrių baigė apie 500 karininkų. Tuo metu atrodė, kad to pakanka. Tačiau inžinerijos ir karo technikos skyriai tęsė veiklą. Be to, 1926 m. prie Aukštųjų karininkų kursų buvo prijungti ir 1923 m. įsteigtieji Aukštieji karo technikos kursai. 1930 m. Aukštuosiuose karininkų kursuose suorganizuoti karo topografijos kursai. Buvo organizuojami ir trumpalaikiai, dažniausiai kelis mėnesius trunkantys atskirų ginklo rūšių, fizinio rengimo instruktorių, vadovavimo daliniams ir padaliniais bei kitokie kursai. Juose dėstė ne tik vyresnieji ir aukštieji karininkai, bet ir Lietuvos universiteto profesoriai. Todėl kursų lygis nebuvo žemas¹⁷.

Vis dėlto nuo 1921 m. veikę Aukštieji karininkų kursai pagal savo paskirtį ir mokymo programą neprilygo aukštajai karo mokyklai. Todėl 1931 m. Vytauto Didžiojo aukštuosiuose karininkų kursuose buvo įsteigtas Generalinio štabo skyrius, kurio programa atitiko kitų valstybių generalinių štabų akademijų mokymo programas. Taigi 1931 m. buvo žengtas svarbus žingsnis kuriant Lietuvoje aukštąją karo mokyklą. Formaliai šis procesas baigėsi tik 1938 m. paskelbus Seimo priimtą įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo aukštieji karininkų kursai buvo pertvarkyti į Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą¹⁸. Šios mokyklos tikslas – rengti aukštos kvalifikacijos karininkus, vadovauti stambiems kariniams junginiams, dirbti generaliniame štabe. Karininkai į Aukštųjų karininkų kursų Generalinio štabo skyrių bei Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą buvo atrenkami konkurso būdu. Konkurso sąlygos nebuvo lengvos, nes jas įveikdavo tik 25 – 30 proc. pretendentų. Akademinės studijos mokykloje tęsėsi 2 metus, dar vienus tekdavo praleisti stažuotėse kariniuose daliniuose. Buvo studijuojama karo strategija ir taktika, operacijų planavimas ir valdymas, karo topografija, istorija, teisė, pedagogika ir psichologija, kalbos kultūra, užsienio kalbos, supažindinama su naujausia karo technika. Daug dalykų dėstė Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai. Aukštųjų karininkų kursų Generalinio štabo skyrių bei Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą baigė 3 generalinio štabo karininkų ir 1 intendantų laidos, tarp jų ir 19 trečiosios generalinio štabo skyriaus laidos absolventų, baigusių studijas 1939 m.¹⁹. Susirinkus 4-ajai laikai, Lietuva netrukus buvo

¹⁷ Ten pat, p. 30.

¹⁸ Žigaras F. Karininkų rengimas Lietuvoje 1918–1940 m.//Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. 1992–2002 m. Vilnius, 2002, p. 42; Krašto apsaugos ministro brg. gen. K. Muszteikio ir Kariuomenės vado brg. gen. S. Raštikio 1938 m. gruodžio 30 d. įsakymas//Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), F. 1451, ap. 1, b. 106, l. 1.

¹⁹ Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos išleistuvės//Mūsų žinynas, 1938, Nr. 8, p. 131–134.

sovietų okupuota, Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla uždaryta, daug jos klausytojų ir dėstytojų suimta, ištremta į Rusiją arba nužudyta²⁰.

Uždarius Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklą bei Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą buvo sužlugdyta jau pakankamai sutvirtėjusi Lietuvos karininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistema.

Tarpukario Nepriklausomoje Lietuvoje karininkai, pretenduojantys užimti aukštesnio išsilavinimo reikalaujančias tarnybos pareigas, turėjo galimybę papildomai studijuoti ir Vytauto Didžiojo universitete. Antai 1939 m. Krašto apsaugos ministerija buvo numačiusi išlaikyti 22 karininkus, studijuojančius universitete²¹.

Nemažai karininkų kėlė savo kvalifikaciją ir užsienyje. Jie buvo siunčiami į Čekoslovakijos, Belgijos, Italijos, Prancūzijos, Austrijos bei Vokietijos karo akademijas. Populiariausios buvo Prahos ir Briuselio generalinių štabų akademijos. Studijos jose užtrukdavo 2 metus. 1938 m. duomenimis, tuo metu užsienio karo akademijose studijavo 19 karininkų, dar 6 buvo planuojama išsiųsti. Anot istoriko J. Vaičenonio, faktiškai visas Lietuvos karininkijos žiedas, t. y. aukštieji karininkai, buvo studijavę užsienyje²².

Nuolat mokytis, lavintis, kelti profesinės parengties bei bendro išsilavinimo ir kultūros lygį karininkus ragino ir 1919 m. pradėtas organizuoti Lietuvos kariuomenės karininkų ir karo valdininkų klubas, 1924 m. pavadintas Lietuvos karininkų ramove, bei 1923 m. įsteigta Karo mokslų draugija. Pagrindiniai minėtų organizacijų veiklos tikslai buvo šie: organizuoti turiningą karininkų laisvalaikį, kaupti ir studijuoti naujausią karinės tematikos literatūrą, rengti mokymo priemones kareiviams ir puskarininkiams, populiarinti karininko profesiją, karo mokslus bei Tėvynės gynimo idėjas plačiojoje visuomenėje, kariškai rengti ir patriotiškai auklėti jaunimą, ypač šaukiamojo amžiaus jaunuolius. Kad šie tikslai būtų įgyvendinti, karininkai raginti aktyviai dalyvauti minėtų organizacijų veikloje – ne tik lankytis įvairiuose renginiuose, bet ir rengti bei skaityti paskaitas, pranešimus, dalyvauti diskusijose, naujų knygų aptarimuose, rašyti straipsnius į karių spaudą, ypač į žurnalus „Kardas“ ir „Mūsų žinynas“, prenumeruoti ir skaityti juos, dalyvauti susitikimuose su jaunimu bendrojo lavinimo ir kitose mokyklose.

²⁰ Žigaras F. Karininkų rengimas Lietuvoje 1918–1940 m.//Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. 1992–2002 m. Vilnius, 2002, p. 42.

²¹ Vaičenonis J. Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose, p. 44.

²² Ten pat, p. 43–44.

Karo mokslų draugijos pirmininko plk. inžinieriaus J. Acuko 1931 m. rugsėjo 16 d. raporte Krašto apsaugos ministrui sakoma, kad 1928–1929 mokslo metais Karo mokslų draugijos nariai perskaitė 1678, o 1929–1930 mokslo metais – net 3401 paskaitą. Paskaitas skaitė daugiau kaip 150 karininkų. Dažniausiai paskaitos būdavo skaitomos vidurinėse bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose²³.

Krašto apsaugos ministerijos Kariuomenės štabo vadovybės bei Karo mokslų draugijos pastangomis buvo pasiekta, kad Švietimo ministerija nuo 1930–1931 mokslo metų karinį jaunimo rengimą įrašytų į bendrojo lavinimo ir specialiųjų vidurinių mokyklų mokymo planus. Šio dalyko karinio rengimo bei pilietinio ir patriotinio ugdymo programas parengė Karo mokslų draugijos nariai²⁴.

Dar vienas karininkų profesinės veikos baras – puskarininkų rengimas, reikalavęs ir specialiųjų žinių, ir gero pedagoginio bei metodinio pasirėngimo. Tarpukario Lietuvos kariniuose daliniuose paprastai veikė puskarininkų mokyklos, vadintos mokomaisiais eskadronais, mokomosiomis kuopomis ar baterijomis. Buvo organizuojamas ir tikslinis sanitarijos, veterinarijos, mechanikos, kalvystės, arklių kaustymo, ir kitų specialybių puskarininkų ir kareivių mokymas²⁵.

Glausta tarpukario Nepriklausomos Lietuvos karininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistemos apžvalga rodo, kad 1919–1940 m. buvo daug daroma siekiant suformuoti gerai parengtą, kvalifikuotą, patriotiškai išugdytą, įvairiausiškai išsilavinusį Lietuvos karininkų korpusą, išugdyti tokių karininką, kuris deramai atliktų savo, kaip Tėvynės gynėjo, pareigas, būtų geru karių mokytoju, auklėtoju ir vadu, pavyzdingu šalies piliečiu, aktyviai prisidedančiu prie visos tautos pilietinio ir patriotinio ugdymo. Tai patvirtina ir gausios šios tematikos Lietuvos karių spaudos publikacijos, kurias apžvelgsime kituose šio straipsnio skirsniuose.

²³ Karo Mokslų draugijos pirmininko plk. inž. J. Acuko raportas Krašto apsaugos ministrui //LCVA, F. 889, ap. 1, b. 10, l 20.

²⁴ 1931 m. kovo 17 d. vykusio Karo mokslų draugijos VI suvažiavimo protokolas//LCVA, F. 889, ap. 1, b. 9, l.1-2.

²⁵ Gaigalaitė A. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 m.//Mokslas ir gyvenimas, 202, Nr. 9, p. 31.

Karininko asmenybės bruožai

Vienas žymesniųjų lietuviškosios karo psichologijos kūrėjų mjr. V. Bulvičius 1940 m. išleistoje knygoje „*Karinis valstybės rengimas*“ pabrėžė, kad karininkai turi būti labai įvairiapusiški, dėmesingi, tvirti, sugebantys kontroliuoti savo elgesį, nes jų darbas labai įvairus, sudėtingas ir dinamiškas. Jie negali prarasti budrumo, būti išsiblaškę, turi nuolat suvokti ir matyti, kas dedasi aplinkui, galvoti apie kelis dalykus iš karto, nesutrikti pavojingais ir įtemptais momentais, neprarasti darbingumo, kai yra labai pavargę ar neišsimiegoję. Jie negali būti irzlūs ir nervingi ne tik fronte, kada kareiviai vien iš vado veido išraiškos sprendžia apie pavojaus didumą ir situacijos sudėtingumą, bet ir normaliomis kovinio rengimo bei karo tarnybos sąlygomis, nes ir tada pasitaiko įtemptų situacijų, kai vadaivalo nervus valdyti ir neprarasti dvasinės pusiausvyros bei sugebėjimo taktiškai ir sumaniai elgtis.

Karininkai, anot V. Bulvičiaus, turi mokėti bendrauti su įvairaus amžiaus ir išsilavinimo, skirtingų tautybių, tikybų ir profesijų žmonėmis, sugebėti jiems vadovauti ir taikos, ir karo sąlygomis, mokyti ne tik jaunesnius, bet ir vyresnius už save žmones. Jie turi turėti organizacinių ir administracinių gebėjimų, būti susipažinę su teisės dalykais, nusimanyti sanitarijos ir higienos reikaluose, būti neblogi daugelio šakų sportininkai.

Be viso to, karininkai dar turi būti „geri karininkų šeimos nariai“, branginantys karininko garbę, mokantys gyventi su kitais karininkais, linke su jais bendradarbiauti, sugebą savo asmeninę nuomonę suderinti su bendrąja karine doktrina²⁶.

Taigi reikalavimai karininkams keliami tiesiog milžiniški. Suprantama, ne visi karininkai sugeba vienodai gerai tuos reikalavimus atitikti. Anot V. Bulvičiaus, tarp karininkų yra ir apsileidėlių, „smulkių“, sveikos ambicijos stokojančių žmonių, kurie šiaip taip įgiję karininko laipsnį, apsileidžia tarnyboje, pradeda girtuokliauti, kortuoti. Tokie ir kitiems karininkams darosi nemalonūs, nes būna labai nepatenkinti, kai draugai juos kariniu laipsniu ar pareigomis aplenkia. Tokiems atsilikėliams vaidenasi šališkumai ir protekcijos, o savo atsilikimo priežasčių savyje paieškoti neįstengia²⁷.

Kad karininkai, deja, nesudaro darnios draugiškos šeimos, o jų tarpusavio santykiai nėra tokie geri, kokie turėtų būti, apgailestavo ir Karininkų ramovės valdybos pirmininkas, gen. ltn., gyd. V. Nagius–Nagevičius, kalbė-

²⁶ Bulvičius V. *Karinis valstybės rengimas*. Vilnius, 1994, p. 128–129.

²⁷ Ten pat, p. 132.

jęs 1930 m. vasario 15 d. Kaune vykusiame metiniame karininkų atstovų susirinkime²⁸.

Nemažai kritinių pastabų karininkų atžvilgiu randame ir 1923 m. išleistoje Linkuvos gimnazijos mokytojo J. Gobio parengtoje knygelėje „*Karo psichologijos bruožai*“. Ši daugiau kaip prieš 80 m. pasirodžiusi knygelė susilaukė nevienareikšmių atsiliepimų ir vertinimų. Viena vertus, buvo sveikinamas autorius, kuris pagal išsilavinimą nebuvo nei psichologas, nei karys profesionalas, ryžtas bent kiek plačiau atskleisti Lietuvoje naują, beveik netyrinėtą problemą. Bet kartu buvo konstatuojama knygelės autoriaus profesionalumo stoka, nepakankamas dalyko išmanymas. Plk. K. Žukas, garsėjęs publikacijomis karinės pedagogikos srityje, 1924 m. „Mūsų žinyne“ rašė: „Karo psichologija – mažai nagrinėjama karo mokslo šaka. Lietuvių kalba iki šiam laikui turime du kūrinius: Vabalo-Gudaičio „Baimė ir kova su ja“ ir „Karo psichologijos bruožai“; abudu jie parašyti... civilių. Tai gal mus, karius, kiek sugėdins ir privers tuo dalyku užsiimti. O kritikuojamoji knyga turi būti karių sunaudota kaip medžiaga geresniam karo psichologijos kūriniui, remiantis didžiojo karo ir mūsų grumtynių dėl nepriklausomybės daviniais. Davinių, ačiū Dievui, yra daug. „Karo psichologijos bruožus“ galima rekomenduoti kiekvienam inteligentui – kariui. Perskaityti juos reikia ir į juos įsigilinti, bet su tam tikru koeficientu, nes autorius pats ar visai karo gyvenimo nežino, arba žino labai mažą²⁹“.

Pasak K. Žuko, J. Gobis turėtų būti objektyvesnis, vengti nepagrįstų apibendrinimų ir kaltinimų. Reikšdamas antikarines nuostatas, neturėtų „mėtyti akmenų“ ir į karininkus. Plk. K. Žuką stebino tokie J. Gobio teiginiai: „Karininkų tarpe girtuokliavimas taikos metu palaikomas pirmoj eilėj iš tradicijos, nes kariai profesionalai <...> niekuomet nepasizymėjo blaivumu ir abstinencija“; „Girtuokliavimas, etiketas, moterų kultas ir karingumas tai yra neatskiriama tikro karininko–profesionalo atributai, kilę iš viduramžių riterių“³⁰; „Kariai inteligentai mėgsta prietarus labiau už civilius inteligentus. Tai kyla iš to, jog karininkai paprastai turi daugiau laisvo laiko, kurį reikia kuo nors užimti, kad ir, pavyzdžiui, prietarais, ir jog karo tarnyba su visomis savo tradicinėmis, etiketinėmis ir formalinėmis aplinkybėmis truk-

²⁸ 1930 m. vasario 15 d. Kaune vykusio metinio karininkų atstovų suvažiavimo posėdžio protokolas/LVCA, F. 6, ap. 2, b. 2, l. 102.

²⁹ Žukas K. Lietuvių knygos. Juozas Gobis. Karo psichologijos bruožai. Šiauliai, 1923//Mūsų žinynas, 1924, Nr. 16, p. 224–226.

³⁰ Gobis J. Karo psichologijos bruožai. Šiauliai, 1923, p. 14.

do kariams laisvą laiką pašvęsti proto kultūrai³¹; „Armijos antiklerikalizmą palaiko daugelis karo vadų, karininkų ir šiaip atskiri populiarūs kariai, kurie, neapkęsdami bet kokios konfesijos dvasininkų, sugestijos keliu savo neapykantą perduoda netendencingiems kariams“³². Įdomu, klausia plk. K. Žukas, ar šie kaltinimai ir tendencingi vertinimai taikomi visiems, taigi ir Lietuvos karininkams? Ar J. Gobis čia dėsto tik savo asmeninę nuomonę, ar ji yra paimta iš kitų autorių darbų? Neradęs atsakymo į šiuos klausimus, plk. K. Žukas vis dėlto dėkoja J. Gobiui „už mūsų (t. y. karių) psichologijos tyrinėjimą, nors savo darbe jis mus gerokai apšmeižė“³³.

Iš pateiktų knygėlės „Karo psichologijos bruožai“ ištraukų galima spręsti, jog J. Gobis negatyvius reiškinius karininkų elgsenoje sieja pirmiausia su jų profesinės veiklos specifika bei tam tikromis dar iš viduramžių paveldėtomis karininkijos tradicijomis. Tuo tarpu V. Bulvičius mano, kad Lietuvos karininkijos problemų nereikėtų traktuoti izoliuotai, lyg kokio atskiro ir ypatingo žmonių luomo reikalų, bet sieti jas su visos tautos ir valstybės gyvenimo tikrove.

Anot V. Bulvičiaus, kariuomenė yra savo tautos vaikas. Jis serga tomis pačiomis ligomis, kaip ir visa tauta. Betgi tauta, pasak V. Bulvičiaus, jau sparčiai sveiksta, kratosi iš vergijos laikų paveldėtų ydų. Kariuomenė sveiksta dar greičiau už tautą. Ypač daug vilčių teikia jaunoji karininkų karta, „neragavusi“ priespaudos ir turinti daug geresnes sąlygas mokytis ir lavintis. Jaunosios karininkų kartos uždavinys – „padaryti Lietuvos kariuomenę tikrai ir nuoširdžiai visų tautos sluoksnių mylimą ir gerbiamą, surasti geriausius, patikimiausius ir pigiausius būdus tautos kariniam saugumui laiduoti“, – rašo V. Bulvičius³⁴.

Savo knygoje „Karinis valstybės rengimas“ jis nemažai dėmesio skiria ir kandidatų karybos studijoms atrankai bei jų rengimui vidurinėje mokykloje. Jis pažymi, kad vidurinių mokyklų mokytojų ir auklėtojų pastangos daugiausia nukreiptos į auklėtinių proto lavinimą. Tuo tarpu tokios būsimajam karininkui labai reikalingos savybės kaip greita orientacija, moralinis ir psichinis patvarumas, atkaklumas, draugiškumas, sugebėjimas organizuoti ir administruoti beveik visiškai neugdomas. „Mūsų vidurinėsios mokyklos daugiausia stengiasi paruošti gerų kandidatų universitetui, tačiau dažnai užmiršta savo nė kiek nemažesnę pareigą – parengti kandidatų karo mokyklai“, – rašo

³¹ Ten pat, p. 20.

³² Ten pat, p. 18.

³³ Žukas K. Lietuvių knygos... Juozas Gobis. Karo psichologijos bruožai. Šiauliai, 1923//Mūsų žinynas, 1924, Nr. 16, p. 226.

³⁴ Bulvičius V. Karinis valstybės rengimas, p. 133.

V. Bulvičius. Puikus kandidatas į universitetą, deja, gali būti visiškai netinkamas karo mokyklai, teigia jis³⁵.

Gali būti, kad vidurinė mokykla pati viena nepajėgia parengti reikiama skaičių tinkamų kandidatų karo mokyklai. Todėl ji, V. Bulvičiaus nuomone, turėtų pasitelkti skautų organizaciją, kurios veikla labai tinka būsimųjų vadų būdai formuoti. Skautų veikloje jaunuoliai mokosi vadovauti, organizuoti, administruoti dalyvaudami kariniuose žaidimuose, sporto varžybose, turistiniuose žygiuose, taip pat ir naktiniuose, įgyja tam tikrų įgūdžių, reikalingų kovinėje veikloje, sustiprėja fiziškai, morališkai ir psichologiškai.

Skautų veikla rengiant kandidatus karo mokykloms buvo aukštai vertinama daugelyje šalių. Antai anketoje, kurią turėjo užpildyti kandidatas į Lenkijos karo mokyklą, yra klausimas, ar stojantysis dalyvavo skautų organizacijų veikloje. Nedalyvavusieji nepageidaujami karo mokyklose.

V. Bulvičius manė, kad Lietuvoje šia kryptimi reikėtų eiti dar toliau. Visi norintieji studijuoti karo mokslus pirmiausia turėtų pereiti tam tikrą parengiamąjį kursą skautų organizacijoje ir tik po to galėtų kandidatuoti į karo mokyklą³⁶.

Suprantama, kad jaunuolių rengimas karybos studijoms, jų atranka – ne vien vidurinės mokyklos ar skautų organizacijos reikalas. Tai vienas svarbiausių valstybės karinio rengimo uždavinių. Todėl jis turi rūpėti visai visuomenei, taigi ir kiekvienai šeimai, kiekvienam valstybės piliečiui. Tautos psichologinės parengties ginti Tėvynę, jaunimo patriotinio ugdymo ir karinio rengimo klausimai gvildenami V. Stanevičiaus straipsnyje „*Šalintini trūkumai tautos kariniame paruošime*“.

Autorius pabrėžia, kad Tėvynės gynimas – ne vien tik krašto ginkluotųjų pajėgų, bet ir visos tautos, visos valstybės reikalas. Straipsnio autoriaus nuomone, per dvidešimt Nepriklausomybės metų nemažai padaryta gerinant karinį valstybės pasirengimą, tačiau ir problemų dar esama. V. Stanevičiaus nuomone, būtina ir toliau visokeriopai stiprinti patriotinį jaunimo auklėjimą, gerinti jo karinį parengimą. Karinis ir patriotinis jaunimo auklėjimas ir rengimas – ne vien kariuomenės, bet ir šeimos, mokyklos, jaunimo organizacijų uždavinys. Jaunųjų karių mokymo ir auklėjimo sėkmę didžia dalimi lemia geras karininkų psichologinis, pedagoginis bei metodinis pasirengimas. Tačiau, kaip pažymi V. Stanevičius, jauni, karo mokyklą baigusieji karininkai dar labai stokoja psichologinių, pedagoginių bei metodinių žinių ir įgūdžių.

³⁵ Ten pat, p. 125–130.

³⁶ Ten pat, p. 134.

Todėl būtina gerinti jaunų karininkų pedagoginį rengimą. Tik kilnus, tarnybai atsidavęs, gerai įvairiausiai pasirengęs karininkas gali deramai atlikti savo pašaukimo auklėti, mokyti ir kariškai rengti jaunuosius karius pareigas.

V. Stanevičius siūlo parengti išsamią jaunimo karinio ir patriotinio ugdymo programą, gerinti karininkų psichologinį, pedagoginį ir metodinį rengimą karo mokykloje, parengti ir išleisti daugiau karinio mokymo ir auklėjimo vadovėlių³⁷. Šie dar 1938 m. kelti uždaviniai, aktualūs ir šiandien.

Tautos psichologinę parengtį ginti savo laisvę ir nepriklausomybę, mažų valstybių karinio saugumo problemas nagrinėjo ir mjr. V. Bulvičius straipsnyje „*Mažųjų valstybių karinis saugumas*“³⁸. Ką tik paminėtas V. Bulvičiaus darbas, taip pat V. Stanevičiaus straipsnis „*Šalintini tautos kariško paruošimo trūkumai*“ pakartotinai publikuojami ir 2001 m. išleistoje mokomojoje knygoje „*Bendrosios ir karo psichologijos pagrindai. Antroji dalis*“³⁹.

Patriotizmo, tautiškumo, pasiaukojimo tautos idealams ir siekiams problema neliko nepaliesta ir plk. J. Čapliko straipsnyje „*Lietuvos karininko tipas*“⁴⁰. Pirmoji straipsnio dalis išspausdinta 1934 m. 9, antroji – 10 „Kardo“ numeriuose. Straipsnio autorius bando atsakyti į klausimą, koks turėtų būti Lietuvos karininkas. Jis išvardija devynis, jo nuomone, svarbiausius karininko būdo bruožus. Pirmasis iš jų – tautiškas nusiteikimas, meilė savajai Tėvynei. „Jei lietuviai karininkai 1918–1920 m. nebūtų buvę tautiškai nusiteikę, nebūtų šiandien nė Nepriklausomos Lietuvos... Tautiškumas buvo didžiausiu akstinu atgauti nepriklausomybę. Tautiškumas, gimtojo krašto ir žmonių meilė buvo, yra ir bus lietuvių karininko idealu“, – rašo straipsnio autorius⁴⁰.

Plk. J. Čaplikas mano, kad labai svarbios ne tik karininko pilietinės ir patriotinės nuostatos, bet ir jo profesinis kryptingumas, t. y. karinės veiklos pomėgis, pašaukimas karo tarnybai. Be pomėgio tarnybai geri tarnybos rezultatai neįmanomi, teigia jis.

Toliau plk. J. Čaplikas gvildena Lietuvos karininko išsilavinimo ir charakterio (būdo) klausimus. Anot jo, karininkui būtinas ne tik geras karinis, bet ir bendrasis išsilavinimas, nuolatinis bendrojo lavinimo bei karo mokykloje įgytų žinių gilinimas, profesinės kompetencijos kėlimas. Kad karinin-

³⁷ Stanevičius V. Šalintini trūkumai tautos kariniame paruošime//Mūsų žinynas, 1939, Nr. 10, p. 518–526.

³⁸ Bulvičius V. Mažųjų valstybių karinis saugumas//Mūsų žinynas, 1938, Nr. 11–12, p. 671–701.

³⁹ Bendrosios ir karo psichologijos pagrindai. Mokomoji knyga. Antroji dalis. Parengė Puzina-vičius B. Vilnius, 2001.

⁴⁰ Čaplikas J. Lietuvos karininko tipas. I d.//Kardas, 1934, Nr. 9, p. 170.

kas neprarastų savo profesinės kompetencijos, jis turi nuolat mokytis, rašo straipsnio autorius.

Nagrindamas karininko būdą, plk. J. Čaplikas jį skirsto į tris lygius – stiprų, vidutinį ir silpną – bei kiekvieną iš jų apibūdina. Stipraus būdo žmonės sugeba daryti įtaką kitiems, jiems vadovauti ne tik įprastomis sąlygomis, bet ir krizių, suiručių metu ar pavojaus akivaizdoje. Jie nepalūžta, siekia užsibrėžtų tikslų net esant didžiausioms kliūtims ir sudėtingiausioms aplinkybėms. Taip elgtis ne visada pavyksta vidutinio būdo žmonėms. Jie gana dažnai pasiduoda kitų žmonių įtakai arba juos sutrikdo įvairios nenumatytos aplinkybės ar netikėtai atsiradę sunkumai ir pavojai. Silpno būdo asmenys, anot plk. J. Čapliko, tie, „kurių idealas – karjera, intrigos, pataikavimas ir tinginavimas. Tokio būdo asmenys visai nepageidaujami kariuomenėje“. Lietuvos karininko būdas turėtų būti stiprus, mažiausiai vidutinis, teigia J. Čaplikas⁴¹.

Žymūs ir autoritetingi pedagogai J. A. Komenskis (*Comenius*), N. Koupplendas (*Copeland*), R. Štaigeris (*Steiger*), U. Cvygartas (*Zwygart*) sutartinai pabrėžia, kad drausmė yra pirmutinė ir svarbiausia bet kokios pozityvios veiklos ir elgsenos sąlyga. Ji ugdo teisingą požiūrį į gyvenimą ir jo priedermes⁴². Tai nuomonei besąlygiškai pritaria ir plk. J. Čaplikas. Jis rašo, kad „kaip žuvis be vandens, taip kariuomenė be drausmės egzistuoti negali“⁴³. Anot straipsnio autoriaus, eilinis kareivis kartais drausmės paskirties nesupranta, todėl jam galima kai kada ją ir sušvelninti kartu aiškinant drausmės būtinumą. Tuo tarpu karininkas, savo noru pasirinkęs karo tarnybą, drausmės reikšmę turi gerai suprasti ir visada sąmoningai jos laikytis.

Drausmė ypač reikalinga kovos lauke. Tik drausmingas karys gali kovoti. Taktikos mokėjimas be drausmės lygus nuliui, teigia plk. J. Čaplikas. Griežtos drausmės karininkas privalo laikytis visur ir visada, nes jis visada turi būti pavyzdžiu kitiems karininkams, jaunesniesiems vadams (seržantams ir puskarininkiams), taip pat eiliniams kareiviams.

Plk. J. Čapliko straipsnyje gvildenama ir gana subtili karinių laipsnių suteikimo karininkams bei jų kėlimo į aukštesniausias pareigas problema. Straipsnio autorius pabrėžia, kad tik sąžiningu darbu ir pavyzdinga tarnyba turėtų būti pelnomas aukštesnis karinis laipsnis ar svarbesnės pareigos

⁴¹ Ten pat, p. 170.

⁴² Komenskis J. A. Pedagoginiai raštai. Vilnius, 1986, p. 285; Копплэнд Н. Психология и солдат. Москва, 1991, с. 40; Steiger R., Zwygart U. Karinė pedagogika. Vilnius, 1999, p. 84.

⁴³ Čaplikas J. Lietuvos karininko tipas. II d.//Kardas, 1934, Nr. 10, p. 186.

tarnyboje. Deja, gyvenime būna ir kitaip. Kai kurie jauni karininkai ne tiek stengiasi pasižymėti tarnyboje, kiek ieško įtakingų asmenų protekcijų ir užtarimo, jiems pataikauja tikėdamiesi greičiau pelnyti aukštesnį karinį laipsnį ar „pakilti“ tarnybinėje hierarchijoje. Jei tai jiems ir pavyksta, jie paprastai neturi autoriteto tarp savo kolegų, o tarnyboje nebūna naudingi, ypač karo metu. Iškilus pavojui, tokie karininkai irgi per pažintis stengiasi išvengti mūšių, likti kovos veiksmų užnugaryje. Galiausiai jie tampa ne kariuomenės ramsčiu, o jos griovėju, teigia straipsnio autorius.

Labai svarbus karinio dalinio ar padalinio psichologinis rodiklis yra karių, ypač viršininkų ir pavaldinių, tarpusavio santykiai. Jeigu dėl kokių nors priežasčių pavaldinio santykiai su viršininku yra įtempti, pavaldumas tampa priverstinis, o tarnyba nemiela, psichologiškai varginanti. Ir atvirkščiai – abipusė vado ir pavaldinių pagarba, pasitikėjimas tarp jų kuria gerą psichologinį mikroklimatą padalinyje. Tokiomis sąlygomis pavaldumas tampa natūraliu, suprantamu dalyku.

Tarnybinius (oficialius) viršininkų ir pavaldinių tarpusavio santykius reglamentuoja kariniai statutai. Tačiau karių bendravimo struktūroje esti ir netarnybinių tarpusavio santykių, kuriuos plk. J. Čaplikas vadina privačiais. Jis rašo, jog tarnybiniai santykiai tarp viršininkų ir pavaldinių turėtų būti pakankamai griežti ir oficialūs, o netarnybiniai (privatūs) – daug nuoširdesni ir glaudesni, grindžiami bendražmogiškaisiais moralės ir etikos principais. Kartu straipsnio autorius pabrėžia, kad vadų gerumas, draugiškumas, dėmesingumas, rūpinimasis pavaldiniais neturi virsti nereiklumu, nuolaidumu. Geras, rūpestingas vadas turi stengtis ne apsaugoti karius nuo įvairių tarnybos ir kovinio rengimo sunkumų, bet parengti juos sunkiems išbandymams, grūdinti jų valią, ugdyti charakterį, siekti kovinės parengties aukštumų.

Baigdamas straipsnį „Lietuvos karininko tipas“ plk. J. Čaplikas aptaria karininkų asmeninio gyvenimo reikalus, jų santykius su visuomene. Karininkus jis ragina gyventi tvarkingai ir saikingai, vengti žalingų įpročių, branginti karininko garbę ir orumą, bet ir nesididžiuoti, gražiai sugyventi ir bendrauti su civiliais gyventojais, būti jiems pilietiškumo pavyzdžiu, rūpintis ne kurios nors vienos politinės partijos ar socialinės grupės, bet visos valstybės gerove, kurti stiprią lietuvišką šeimą, kurioje puoselėjamos tautinės vertybės ir idealai, patriotiškai auklėjami vaikai.

Taigi, anot plk. J. Čapliko, Lietuvos karininkas turėtų būti tautiškai nusiutekęs, mylintis gimtąjį kraštą, gerai išsilavinęs ir išsimokslinęs, turintis tvirtą būdą ir charakterį, drausmingas, drąsus, ryžtingas ir pareigingas, aukštesnį

karinį laipsnį ar tarnybines pareigas siekiantis užsitarnauti tik sąžiningu darbu ir pavyzdinga tarnyba, pavaldiniams pakankamai reiklus ir griežtas, bet kartu ir geras, teisingas bei draugiškas. Santykiuose su visuomene draugiškas, pilietiškai nusiteikęs, branginantis karininko garbę ir orumą, asmeniniame gyvenime tvarkingas, saikingai gyvenantis, siekiantis sukurti tvirtą lietuvišką šeimą⁴⁴. Manytume, kad toks Lietuvos karininko tipas būtų labai priimtinas ir pageidaujamas ir mūsų laikų nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje.

Apie Lietuvos karininko tipą rašoma ir kitame „Kardo“ straipsnyje, pavadintame „*Keli Lietuvos karininko tipo bruožai*“, kurio autorius J. Noreika. Jis pastebi, kad „plk. J. Čapliko straipsnis gali atsakyti į klausimą, koks turi būti Lietuvos karininko tipas, o ne į klausimą, koks jis yra“⁴⁵. Toliau J. Noreika rašo, kad nesutikti su plk. J. Čapliku negalima, nes jo karininkas – tai karininko idealas. Bet kyla klausimas, ar tas idealas realiai egzistuoja, ar daug Lietuvos karininkų panašūs į tą idealų tipą? Klausimas taptų aiškesnis, jeigu Lietuvos karininko tipas būtų konstruojamas ne remiantis išankstinėmis nuostatomis apie idealų karininką, bet realiais gyvenimo faktais, atskirų asmenų ar jų grupių veiklos ir elgesio analize. Bet tokios analizės minėtame plk. J. Čapliko straipsnyje pasigendama. Todėl jo sukonstruotas Lietuvos karininko tipas yra daugiau įsivaizduojamas, negu realiai egzistuojantis, teigia J. Noreika⁴⁶.

Plk. J. Čapliko ir J. Noreikos diskusija dėl karininko asmenybės tipo pratęsta straipsnyje „*Dvi lenkų pažiūros į karininko asmenybę*“, kurį pasirašė K. P. Straipsnyje atpasakojami ir komentuojami du lenkų karių spaudoje pasirodę rašiniai apie karininko pašaukimą ir jo profesinę veiklą. Keliamas klausimas, ar karininko tarnyba yra ypatingas pašaukimas ir gyvenimo būdas, ar nors ir labai svarbi ir ypatinga, bet tik viena iš daugelio svarbių profesijų⁴⁷.

K. P. rašo, kad kpt. Kencboko (*Kencbock*) straipsnyje „*Tarnyba dėl idėjos bei pašaukimo ar profesija?*“ karininko asmenybė labai idealizuojama. Jis pristatomas kaip pavyzdingas šalies pilietis, prisiėmęs ypatingą pareigą ginti Tėvynę. Todėl jis neturėtų būti traktuojamas kaip profesinės karjeros siekiantis valdininkas, bet kaip idėjai atsidavęs, Tėvynei tarnaujantis ir jos gerovei pasišventęs žmogus. Anot straipsnio autoriaus, kario priesaika ir kariniai statutai neleidžia (neduoda pagrindo) karo tarnybos laikyti profe-

⁴⁴ Ten pat, 1934, Nr. 9, p. 170–171; Nr. 10, p. 186–188.

⁴⁵ Noreika J. Keli Lietuvos karininko tipo bruožai//Kardas, 1934, Nr. 13, p. 263.

⁴⁶ Ten pat, p. 264.

⁴⁷ K. P. Dvi lenkų pažiūros į karininko asmenybę//Mūsų žinynas, 1935, Nr. 129, p. 505.

sija. Karininko veikla ir gyvenimas – tai ypatingo pašaukimo ir didžiausia pasišventimo tarnyba⁴⁸.

Tokią nuomonę kvestionuoja kpt. J. Levestamas (*J. Lewestam*) straipsnyje „*Profesija ar ne profesija?*“. Jis rašo, kas karininkai neturėtų būti traktuojami kaip išskirtiniai, ypatingi žmonės, vieninteliai tarnaujantys Tėvynei. Tėvynei tarnauti, jos labai dirbti gali ir daugelio kitų profesijų žmonės. Kiekvienos profesijos žmonės valstybei reikalingi, kiekviena profesija reikalauja pašaukimo, atsidavimo idėjai. Svarbus, reikalingas ir garbingas yra ne tik karininko, bet, pavyzdžiui, ir kunigo, mokytojo, gydytojo, agronomo ar teisininko darbas. Šiuolaikinėje valstybėje bei pilietinėje visuomenėje jokia profesinė ar socialinė grupė negali pasisavinti patriotizmo monopolijos. Reikia siekti, kad visi piliečiai darbuotųsi valstybės labui ir visuomenės gerovei, o per karą būtų pasirengę Tėvynę ginti ir dėl jos aukotis⁴⁹.

Minėtus lenkų rašinius „Mūsų žinyno“ žurnale pristačiusio straipsnio autoriaus K. P. nuomone, kpt. J. Levestamo požiūris į karininko asmenybę yra objektyvesnis, labiau atitinkantis laiko dvasią. K. P. rašo, jog dabar neabejojama, kad būsimieji karai bus tautų karai ir todėl kiekvienam piliečiui gali tekti garbė ir atsakomybė ginti savo Tėvynę. Tautos, kurios nenori žlugti, turi būti pasirengusios ginti savo laisvę ir nepriklausomybę. Tautai kariškai parengti reikalingi tinkamai pasirengę ir išsilavinę žmonės – karininkai profesionalai. Jų veikla (karo tarnyba) gali būti vadinama profesine veikla, o profesionalo vardas nemenkina karininko pašaukimo. Žinoma, karininko, kaip karių auklėtojo, mokytojo ir vado moralinės ir dvasinės savybės, patriotizmo nuostatos negali būti menkesnės negu kitų piliečių. Išties reikia stengtis, kad karininkų korpusą sudarytų geriausi tautos sūnūs. Bet jie neturėtų būti traktuojami kaip išskirtiniai, tarsi atskirą luomą sudarantys žmonės, turintys ypatingą vaidmenį ir statusą visuomenėje⁵⁰.

Žmogiškojo veiksnio svarbą ir nepakeičiamumą kovinėje veikloje bei karininko profesinės veiklos uždavinius nagrinėja mjr. J. Lanskoronskis straipsnyje „*Karininkų reikšmė ir jų socialinis vaidmuo*“, kuris išspausdintas „Mūsų žinyno“ 1924 m. 21 numeryje. Jis rašo, kad nuolat tobulėjant ginklams ir kovos technikai, atsiranda žmonių, manančių, kad būsimasis karas bus tik grumtynės tarp mašinų, valdomų nedidelio skaičiaus aukštos kvalifikacijos specialistų. Tačiau nei karo aviacija, nei kiti modernūs ginklai, nei

⁴⁸ Ten pat, p. 505–506.

⁴⁹ Ten pat, p. 506–508.

⁵⁰ Ten pat, p. 508.

nuodingosios dujos nėra pakankamos priemonės priešui sunaikinti ir įtvirtinti pergalę. Visos materialinės ir techninės priemonės nedaug ką reiškia, jei jos nepagrįstos intelektualinėmis ir moralinėmis priešą nugalėti pasiryžusių kovotojų jėgomis. „Vadinamojo „mašinizmo“ reikšmė didelė, bet klaidinga būtų manyti, kad jo vieno užtenka. Kaujasi ne mašinos, bet žmonės, kurie tik specializuojasi tas mašinas valdyti. Moralinio faktoriaus vyraujanti reikšmė lieka vis vien, ar mes vaizduosimės grumtynes tarp atskirų kovotojų, ar kariaujančių kariuomenių, ar ištisų tautų <...>. Kokį vaidmenį vaidina karininkai kuriant, organizuojant ir išlaikant iš gyvųjų tautos jėgų kariuomenę“, – klausia mjr. J. Lanskoronskis. Ir atsako: „mokyti ir auklėti karius taikos metu ir vadovauti jiems per karą kautynėse“⁵¹.

Karių mokymas ir auklėjimas vykdomas visose karo tarnybos grandyse ir pakopose. Karinio rengimo užsiėmimų metu būtina išmokyti karius karinių dalykų, parengti juos kovos veiksams. Tačiau kario asmenybė yra vienišas ir nedalomas. Auklėdami ir mokydami karius, karininkai kartu auklėja ir moko ir valstybės pilietį.

Nedalomas yra ir techninis, moralinis bei psichologinis karių rengimo procesas. Rengdami karius techniškai, kartu jį rengiame ir morališkai bei psichologiškai. Ir atvirkščiai – negalima kario rengti vien morališkai ar psichologiškai, nes pagrindinė moralinio bei psichologinio rengimo priemonė – kovinio rengimo pratybos ekstremaliomis, realų mūšių primenančiomis sąlygomis.

Tai, ko išmokstama karo tarnybos ar kovinio rengimo pratybų metu, neuveina veltui. Net ir tuo atveju, jeigu karo tarnybą atliekančiam jaunuoliui niekada netektų kariauti, bet vertybės, kurias ugdo kario mokymas ir auklėjimas (moralinis, psichologinis ir fizinis patvarumas, drausmė, savitvarda, pareigingumas, atsakomybė, pasiaukojimas, draugiškumas, patriotinės nuostatos), yra labai reikalingos, veikiau tiesiog būtinos kiekvienam atsakingam ir garbingam valstybės piliečiui. Todėl karininkas, kaip mokytojas, auklėtojas ir vadas, atlieka itin garbingą ir atsakingą ne tik karių, bet ir visų šalies piliečių, pirmiausia jaunimo, mokymo ir auklėjimo uždavinį. Jis privalo gražinti visuomenei geriau išugdytą ir išlavintą valstybės pilietį, rašo mjr. J. Lanskoronskis⁵².

Kad kareivių mokymas ir auklėjimas duotų gerų rezultatų, reikia gerai parengtų, išsilavinusių, dorų, tarnybai atsidasusių karininkų. Karininkų rengimo, jų asmenybės ugdymo klausimus „Kardo“ ir „Mūsų žinyno“ pusla-

⁵¹ Lanskoronskis J. Karininkų reikšmė ir jų socialinis vaidmuo//Kardas, 1924, Nr. 21, p. 397–398.

⁵² Ten pat, p. 398–399.

piuose gvildeno V. Stanys–Stanevičius, J. Vilkelis, gen. štabo plk. V. Kiršinas, gen. štabo plk. K. Boleckis ir kiti šiuose leidiniuose rašę autoriai.

V. Stanys–Stanevičius straipsnyje „*Karininko asmenybė ir jos ugdymas*“ rašo, kad Lietuvos kariuomenei reikalingi ne bet kokie, bet karybos reikalus gerai išmanantys, energingi ir dinamiškai veikti sugebantys karininkai. Tokį karininką galima išugdyti tik gerai parinkus tinkamiausius kandidatus karybos studijoms. Kandidatų į karininkus paieška, asmenybės tyrimas ir atranka turėtų būti atliekama dar iki jiems pasibeldžiant į karo mokyklos duris, t. y. bendrojo lavinimo ar kitose specialiosiose mokyklose. Ne kiekvienas jaunuolis, panoręs įstoti į karo mokyklą, turėtų būti į ją priimamas. Į karo mokyklą nereikėtų priimti pašaukimo karininko profesijai nesubrandinusių, gebėjimais vadovauti, mokyti ir auklėti nepasizižminčių jaunuolių. Tik pašaukimą turintis jaunuolis gali tinkamai save realizuoti, gerai atlikti jam patikėtas pareigas bei atsakingą socialinį vaidmenį visuomenėje⁵³.

Anot straipsnio autoriaus, ugdyti būsimąjį karininką reikėtų pradėti nuo jaunų dienų, t. y. dar iki karo mokyklos. Karininko asmenybės formavimo ir ugdymo procesą galima būtų suskirstyti į tris pagrindinius etapus. Pirmasis etapas – būsimąjį karininko asmenybės ugdymas šeimoje bei bendrojo lavinimo mokykloje; antrasis – karininko rengimas karo mokykloje; trečiasis – karininko tobulinimasis, saviugda ir asmenybės brendimas karo tarnybos vietoje.

V. Stanys–Stanevičius mano, kad, siekiant pagerinti kandidatų į karo mokyklą kokybinę sudėtį, reikėtų įsteigti specialią mokyklą (karinę gimnaziją) kandidatams į karo mokyklą rengti Tokioje mokykloje jaunuoliai būtų rengiami karybos studijoms, ugdomos karininkui reikalingos asmenybės savybės. Anot straipsnio autoriaus, studijos karo mokykloje, kurios čia trunka trejus metus, – per trumpas laikas karininkui reikalingoms asmenybės savybėms išugdyti. Be to, karo mokykloje per mažai kreipiamas dėmesio būsimąjį karininko asmenybei pažinti, neskiriama pakankamai laiko psichologijos ir pedagogikos studijoms⁵⁴.

V. Stanys–Stanevičius rašo, kad ne rožėmis klotas ir jauno karininko kelias. Neretai karo mokyklą baigęs jaunas karininkas atsiduria gana dviprasmiškoje situacijoje. Viena vertus, po studijų jis raginamas toliau mokytis, tobulėti, ugdyti savo asmenybę, iš kitos pusės, mato daug neigiamų pavyzdžių, įtraukiamas į įvairias intrigas, patiria vyresniųjų kolegų psichologinį

⁵³ Stanys–Stanevičius V. *Karininko asmenybė ir jos ugdymas*//Kardas, 1940, Nr. 7, p. 155.

⁵⁴ Ten pat, p. 157–158.

spaudimą. Visa tai skaudžiai paliečia jauną karininką. Ne vienas iš jų tokio spaudimo ir dviprasmybės neišlaiko – nusivilia tarnyba, pasuka klystkeliais, dėl ko būna pašalinamas iš kariuomenės arba – dar blogiau – pasirenka netgi savižudybę⁵⁵. Atsakomybę už tai, anot straipsnio autoriaus, turėtų priimti karinių dalinių ir padalinių vadai, atsakingi asmenys, nesugebantys kariniuose vienetuose užtikrinti reikiamos tvarkos, sudaryti tinkamų sąlygų jaunų karininkų adaptacijai, apsaugoti jų nuo neigiamos įtakos, intrigų, vyresniųjų kolegų savivalės⁵⁶.

Į diskusiją dėl karininkų rengimo ir asmenybės ugdymo įsitraukęs J. Vilkelis pripažįsta, kad V. Stanys–Stanevičius gvildena labai aktualius klausimus. Jų aktualumas dar labiau išryškėjo pastaraisiais metais, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, iškilus grėsmei Lietuvos saugumui (straipsniai rašyti 1940 m.). Tačiau J. Vilkelis nesutinka su kai kuriais V. Stanio–Stanevičiaus pasiūlymais. Jis nemano, kad, siekiant pagerinti kandidatų į karo mokyklą atranką ir rengimą, reikėtų įsteigti specialią mokyklą (karinę gimnaziją) kandidatams karybos studijoms rengti. J. Vilkelis teigia, kad tokia mokykla labai suniveliuotų kandidatus į karo mokyklą, o tai nebūtų geras dalykas. Anot J. Vilkelio, nereikėtų skubėti jaunos žmonės nukreipti siauros specializacijos kryptimi. Priešingai, reikėtų stengtis, kad kandidatai karybos studijoms bendrojo lavinimo mokykloje gautų platų, įvairiapusišką bendrąją išsilavinimą, gerą intelektualinį ir moralinį parengimą. Kandidatui į karo mokyklą netrukdo ir tai, kad jis jau yra baigęs mokytojų seminariją ar „ragavęs“ komercijos, buhalterijos, ekonomijos, teisės, inžinerijos, miškininkystės ar kitų mokslų. Specialiosiose mokyklose įgytos žinios gali būti naudingos ir būsimiesiems karininkams, teigia J. Vilkelis⁵⁷.

Karinės gimnazijos steigimo klausimas buvo svarstomas ir Kauno karininkų ramovėje rengtuose metiniuose karininkų atstovų susirinkimuose. 1937 m. balandžio 24 d. tokiaame susirinkime kalbėjęs tuometinis Krašto apsaugos ministras brg. gen. S. Dirmantas nepalaikė siūlymų steigti karinę gimnaziją. Jis sakė, kad tokios gimnazijos steigimas nenumatytas švietimą reglamentuojančiuose įstatymuose. Be to, moksleivius, ypač šaukiamąjo amžiaus, kariškai rengti, fiziškai lavinti, drausmingai ugdyti galima ir vei-

⁵⁵ Ten pat, p. 158.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Vilkelis J. Dėl straipsnio „Karininko asmenybė ir jos ugdymas“//Kardas, 1940, Nr. 9, p. 215–216.

kiančiose bendrojo lavinimo bei specialiosiose vidurinėse mokyklose⁵⁸

Karininkų rengimo, jų asmenybės ugdymo klausimus gvildena ir gen. štabo plk. V. Kiršinas straipsnyje „*Kariuomenės auklėjimas*“. Priminęs, kad karininko mokymasis ir tobulinimasis turi tęstis visą gyvenimą – ne tik karo mokykloje, bet ir tarnybos metais ir net būnant atsargoje, V. Kiršinas rašo, kad svarbiausias karo mokyklos uždavinys – parengti gerą, kvalifikuotą karybos specialistą, išugdyti plačios erudicijos, gerai išsilavinusį, aukštos kultūros žmogų – pavyzdinę, Tėvynei atsidavusį, veiklų, aktyvų, pareigingą pilietį. Todėl studijų metu privalu pakankamai laiko ir dėmesio kreipti ne tik karybos dalykų studijoms, bet ir būsimąjį karininką formavimui, jo moraliniam ir dvasiniam rengimui.

Plk. V. Kiršinas mano, kad karo mokykloje sudarytos neblogos sąlygos geram karininkui parengti. Blogesnė padėtis, jo nuomone, jaunų, ką tik studijas baigusių vadų tarnybos vietose. Nenurodydamas konkrečių pavyzdžių, plk. V. Kiršinas tvirtina, kad atvykęs į paskyrimo vietą jaunas karininkas neretai ignoruojamas arba sutinkamas perdėm kritiškai ar netgi priešiška. Jam neteikiama nei moralinė, nei metodinė parama. Juo nesirūpina (nepadedą, nekontroliuoja) netgi dalinio vadas. Todėl jaunas, nepatyręs karininkas neišvengia klaidų ir nesėkmių. Susidūręs su vyresniųjų kolegų nedraugiškumu, skaudžiai išgyvendamas patirtas nesėkmes, jaunas karininkas gali nusivilti tarnyba, apsileisti, o kartais netgi pasukti klystkeliais, dėl ko tenka priverstinai palikti kariuomenę (atsisakyti tarnybos kariuomenėje).

Kad tokių atvejų būtų kaip galima mažiau, plk. V. Kiršinas ragina ryžtingai šalinti negeroves karinių dalinių ir padalinių veikloje, visur užtikrinti pavyzdinę tvarką ir drausmę, skatinti draugišką ir solidarų jaunų ir vyresnio amžiaus karininkų bendravimą, jauniems vadams teikti visokeriopą moralinę ir metodinę paramą, įvairinti ir gyvinti visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą daliniuose, puoselėti gražias dalinių tradicijas, iškilmingai švęsti tautines ir valstybines šventes, rengti sporto varžybas, koncertus, literatūros vakarus, skaityti paskaitas. Renginių įvairovė ir turiningumas turi užtikrinti visų karininkų, taip pat ir jaunų, užimtumą, kultūringą laisvalaikio praleidimą, skatinti aktyvumą, profesinį, fizinį bei dvasinį tobulėjimą⁵⁹. „Reikia rasti būdų karininko moralei išugdyti tiek, kad jis būtų Tėvynės meilės, drausmės, darbštumo ir inteligentiškumo pavyzdžiu. <...> Toks karininkas visada bus

⁵⁸ Lietuvos karininkų ramovės metinio karininkų atstovų suvažiavimo, įvykusio 1937 m. balandžio 24 d. Kauno karininkų ramovėje posėdžio protokolas/LVCA, F. 6, ap. 1, b. 2, l. 6.

⁵⁹ Kiršinas V. Kariuomenės auklėjimas//Mūsų žinynas, 1940, Nr. 5–6, p. 668–677.

darbingas, geros nuotaikos, mylės savo dalinį, o per jį visą kariuomenę ir savo kraštą, bus geras vadas ir auklėtojas“, – tvirtina plk. V. Kiršinas⁶⁰.

Panašiai karininkų rengimo uždavinius, jų vietą ir vaidmenį visuomenėje suprato ir gen. štabo plk. K. Boleckis, kurio mintys išdėstytos straipsnyje „*Karininkų parengimas*“⁶¹.

Straipsnyje „*Karininkų tobulinimas*“, kurį pasirašo J. V., dar kartą pabrėžiama, kad ir baigęs karo mokyklą karininkas privalo tobulintis, kelti kvalifikaciją, ugdyti asmenybę. Šio darbo rezultatai daugiausia priklauso nuo to, kaip karininkų tarnybos vietose organizuojamas jų mokymas. Straipsnio autoriaus nuomone, karininkai, ypač jauni, mažiau patyrę, labai stokoja praktinių įgūdžių, sugebėjimų teorines žinias pritaikyti kovinėje veikloje. Todėl reikėtų stengtis, kad kovinio rengimo pratybos būtų rengiamos pakankamai dažnai, kad jos būtų gerai organizuojamos ir pravedamos, veiksmingai pasitarnautų karininkų praktinių įgūdžių tobulinimui.

Tačiau, kaip pabrėžia straipsnio autorius, karininkų tobulinimas neturi apsiriboti vien jų profesinės kompetencijos sritimi. Karininkas turi būti ne tik kariu profesionalu, geru karybos specialistu, bet ir pavyzdingu šalies piliečiu, geru karių mokytoju ir auklėtoju. Todėl jis privalo nuolat kelti savo bendrojo išsilavinimo ir kultūros lygį, puoselėti pilietines ir patriotines nuostatas, ugdyti moralines ir dvasines galias, kad būtų gyvu ir sektinu pavyzdžiu jaunesniesiems vadams ir kareiviams⁶².

Karininkas auklėtojas

Iš to, kas jau pasakyta, nesunku spręsti, kad karininko vadybinės ir pedagoginės veiklos turinį sudaro trys glaudžiai susiję ir vienas kitą papildantys komponentai: karinis auklėjimas, karinis mokymas ir karinis vadovavimas. Tai pripažįsta žinomi karo psichologai, garsūs kariuomenės pedagogai ir vadai: britas N. Kouplendas (*Copeland*), šveicarai R. Štaigeris (*Steiger*) ir U. Cvygartas (*Zwygart*), vokiečiai H. Jungas (*Jung*) ir H. Florianas (*Florian*) ir kiti⁶³. Karinį auklėjimą jie laiko itin svarbiu pedagoginės veiklos aspektu, nes būtent auklėjimu išugdomas kovinėje veikloje ypač reikalingos asmeny-

⁶⁰ Ten pat, p. 674, 677.

⁶¹ Boleckis K. Karininkų parengimas//Mūsų žinynas, 1924, Nr. 16, p. 3.

⁶² J. V. Karininkų tobulinimas//Mūsų žinynas, 1937, Nr. 2, p. 137–142.

⁶³ Коупленд Н. Психология и солдат. – Москва, 1991, с. 21, 27, 67; Steiger R., Zwygart U. Karinė pedagogika, p. 18; Jung H., Florian H. Grundlagen der Militärpädagogik. Band 2. Frankfurt am Main. 1994, s. 32..

bės savybės, susijusios su kario elgesiu, pažiūromis ir nuostatomis, kurios lemia jo pasirengimą vykdyti užduotis – pareigingumą, atsakomybę, drausmę, valingumą, patriotizmą, sugebėjimą įveikti baimę, nesutrikti pavojingais momentais, bet kokiomis sąlygomis vykdyti kovinę užduotį. Kitaip sakant, karinis auklėjimas padeda pasiekti aukštą karių moralinės ir psichologinės parengties lygį, kurį daugelis karybos specialistų ir šiandien, technikos amžiuje, laiko labai svarbiu kovinės parengties svertu.

Panašiai karinio auklėjimo reikalingumą ir svarbą suprato ir tarpukario Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės atstovai, rašę karinės pedagogikos ir psichologijos klausimais. Antai gen. štabo mjr. V. Bulvičius knygoje „*Karinis valstybės rengimas*“ rašo, kad karininkas – tai žmogus, sugebantis auklėti, mokyti ir vadovauti įvairaus amžiaus, išsilavinimo, įvairių sugebėjimų žmonėms⁶⁴. Plk. ltn. K. Žukas veikale „*Kariuomenės auklėjimo bruožai*“ teigia, kad didžiausias, jo žodžiais tariant, „daviny“, be kurio negali būti gerai išauklėtas karys, yra auklėtojas, t. y. karininkas⁶⁵. Plk. ltn. V. Biržiška „*Karo pedagogijos bruožuose*“ tvirtina, kad kariuomenės viršininkų išauklėjimo klausimas darosi pamatiniu karo pedagogikos reikalavimu⁶⁶. Mjr. R. Burokas straipsnyje „*Karininkas – auklėtojas*“ rašo, kad karininkas turi ne tik mokyti, bet ir auklėti. Jis turi stengtis paveikti auklėtinių sąmonę, išugdyti sąmoningą drausmingumą, išaiškindamas drausmės paskirtį ir būtinumą kariuomenėje⁶⁷. Gen. štabo plk. ltn. J. Šepetys didelės apimties dvių dalių straipsnyje „*Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare*“ pabrėžia, kad būtent auklėjimas išugdo karių tvirtą charakterį, valią, ryžtingumą ir pasiaukojimą⁶⁸. B. Vosylius straipsnyje „*Karinis visuomenės auklėjimas*“ pabrėžia, kad „karinis auklėjimas – tai dorinių kariškai patriotinių vertybių ugdymas“. Straipsnio autorius mano, kad karinis auklėjimas turi aprėpti gynybinio sąmoningumo, kovos dvasios, meilės savajai kariuomenei ugdymą, gilesnio jos vaidmens suvokimo visuomenėje formavimą⁶⁹.

Galima būtų ir toliau vardinti straipsnius, jų autorius, kurie pabrėžia auklėjimo svarbą kariuomenės gyvenime. Bet šį problemos aspektą baigsime įtaigia mjr. J. Lanskoronskio mintimi. Straipsnyje „*Karininkų reikšmė ir jų*

⁶⁴ Bulvičius V. *Karinis valstybės rengimas*, p. 128.

⁶⁵ Žukas K. *Kariuomenės auklėjimo bruožai*//Mūsų žinynas, 1922, Nr. 8, p. 303.

⁶⁶ Biržiška V. *Karo pedagogijos bruožai*//Mūsų žinynas, 1922, Nr. 1, p. 52.

⁶⁷ Burokas R. *Karininkas – auklėtojas*//Mūsų žinynas, 1924, Nr. 19, p. 10–11.

⁶⁸ Šepetys J. *Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare*//Mūsų žinynas, 1939, Nr. 5, p. 699–701.

⁶⁹ Vosylius B. *Karinis visuomenės auklėjimas*//Mūsų žinynas, 1937, Nr. 6.

socialinis vaidmuo“ jis rašo, kad kariuomenė turi būti ne tik aštrus ir lankstus ginklas valdžios rankose, bet ir „tautos auklėjamoji jėga“⁷⁰. Auklėjimas, kaip ir mokymas, yra kiekvienos dienos, kiekvienos valandos dalykas. Kaip mokymas, taip ir auklėjimas reikalingi pavyzdžiai, nes jei karininko, kaip mokytojo ir auklėtojo, veiksmai prieštarauja jo žodžiams, tai auklėjimo pastangos bus bevaisės. Reikia daug kantrybės, daug pasiaukojimo, daug meilės atsakingai auklėtojo pareigai atlikti⁷¹.

Kariuomenės, kaip ir mokyklos, pedagogai sutartinai pabrėžia, kad pirmoji ir esminė veiksmingo auklėjimo sąlyga – geras auklėtinių pažinimas. Apie tai rašė jau minėtieji plk. lt. K. Žukas⁷², plk. lt. V. Biržiška⁷³, generalinio štabo plk. V. Kiršinas⁷⁴, mjr. R. Būrokas⁷⁵, lt. V. Šleinys⁷⁶, lt. J. Juškys⁷⁷ ir kiti.

Plk. lt. V. Biržiška „*Karo pedagogijos bruožuose*“ pabrėžia, kad karininkui, kaip auklėtojui, labai reikalingos pedagogikos ir psichologijos žinios, padedančios geriau pažinti auklėtinių asmenybę ir daryti jiems įtaką⁷⁸. Plk. lt. K. Žukas rašo, kad karių moralinis auklėjimas turi būti suderintas su jų prigimtimi, individualumu, o taip pat auklėjimo tikslu. Straipsnio „*Kariškosios pedagogikos bruožai*“ skirsneliuose „Individualumas“ ir „Kareivio individualumo tyrinėjimas“ jis aptaria žmonių temperamentus, jų proto, sugebėjimų, jausmų ir valios ypatybes, rašo apie individualius žmonių bruožus, susijusius su jų tautybe, gyvenamąja aplinka, socialine kilme ir padėtimi, religija⁷⁹.

Individualių kario bruožų pažinimo problema aptariama ir rankraštinėje knygoje „*Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas*“ (knygos autorius ar autoriai nenurodomi)⁸⁰. Joje rašoma, kad karininkas, kaip labiau patyręs ir išsilavinęs žmogus, turi pastebėti ir įvertinti tiek teigiamas, tiek neigiamas kario savybes, stipriąsias ir silpnąsias jo asmenybės puses, pažinti jo charakterį, sugebėjimus, polinkius ir pomėgius, matyti, kur – į gerąją ar blogąją

⁷⁰ Lanskoronskis J. Karininkų reikšmė ir jų socialinis vaidmuo//Kardas, 1924, Nr. 21, p. 405.

⁷¹ Ten pat, p. 397–405.

⁷² Žukas K. Kariškosios pedagogikos bruožai. I d.//Mūsų žinynas, 1926, Nr. 29; p. 253.

⁷³ Biržiška V. Karo pedagogijos bruožai//Mūsų žinynas, 1922, Nr. 1, p. 48–52.

⁷⁴ Kiršinas V. Kariuomenės auklėjimas//Mūsų žinynas, 1940, Nr. 5–6, p. 668–677.

⁷⁵ Būrokas R. Karininkas – auklėtojas//Mūsų žinynas, 1924, Nr. 19, p. 10–11.

⁷⁶ Šleinys V. Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime//Kardas, 1932, Nr. 2, p. 31.

⁷⁷ Juškys J. Jaunų kareivių pažinimo reikalu//Mūsų žinynas, 1939, Nr. 10, p. 419.

⁷⁸ Biržiška V. Karo pedagogijos bruožai//Mūsų žinynas, 1922, Nr.1, p. 51.

⁷⁹ Žukas K. Kariškosios pedagogikos bruožai. II d.//Mūsų žinynas, 1926, Nr. 30; p. 425.

⁸⁰ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. Auklėjimo metodika. Šapirografinis leidinys. D. I ir II. Centrinė kariuomenės biblioteka. 1923 m. Leidinys saugomas Lietuvos Mokslų Akademijos Centrinėje bibliotekoje.

pusę – karys linksta, ir laiku iš to daryti reikiamas išvadas.

Vieni kariai energingesni, veiklesni, aktyvesni, kiti – lėtesnio būdo, pasyvesni, minkštesnio charakterio. Vieni didžiadvasiai, kiti egoistiškesni. Karininkui, kaip auklėtojui ir vadui, būtina kiekvieną iš jų nuolat stebėti. Pravartu turėti karių stebėjimo žurnalą, kuriame patariama fiksuoti karių poelgius, nuotaikas, vado pastebėjimus ir išvadas⁸¹.

Ltn. V. Šleinys straipsnyje „*Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime*“ primena, kad kareiviai, kaip ir kiti žmonės, labai nevienodi. Yra karių, kuriems auklėti reikalingas griežtumas ir švelnumu jiems įtakos nepadarysi. Bet yra ir tokių, kuriuos, ltn. V. Šleinio žodžiais, „griežtumu tik sugadinsi“. Todėl kiekvienam kariui reikia stengtis pritaikyti tik jam tinkamas auklėjimo ir ugdymo priemones, kurios būtų pačios efektyviausios, duotų geriausių rezultatų. Būrių ir kuopų vadai privalo individualiai dirbti su kiekvienu kariu, daugiausia dėmesio ir laiko skirti tiems, kurių elgesys kelia rimtų rūpesčių, kuriems stinga paramos, patarimo, pamokymo ar griežtesnės kontrolės. Vieniems užtenka perspėjimo, papeikimo, kitiems reikalingos griežtos auklėjimo priemonės ir elgesio kontrolė. Bausdamas savo valdinius, viršininkas turi būti įžvalgus, ne tik griežtas, bet ir teisingas, tinkamai besinaudojantis auklėjimo priemonėmis.

Ypač atsargiam reikia būti baudžiant jaunus kareivius, kurių dar gerai nepažįsti. Per didelis griežtumas pirmomis tarnybos dienomis gniuždo naujokus, „užmuša“ jų iniciatyvumą, norą tobulėti. Todėl labai svarbi gera individualaus darbo su kareiviais pradžia, nes, kaip sakoma, gera pradžia – pusė darbo. Netinkamai pradėjus, vėliau būna labai sunku ištaisyti auklėjimo klaidas⁸².

Žinios apie auklėtinį palengvina ugdytinių pažinimą, sustiprina jungtį tarp viršininko ir pavaldinio, padeda išvengti auklėjimo klaidų – apie tai rašo ltn. J. Juškys straipsnyje „*Jaunų kareivių pažinimo reikalu*“. Viršininkui paprastai būna brangesni tie valdiniai, kuriuos jis geriau pažįsta, nes kiekvienas žmogus labiau rūpinasi tuo, ką jis pažįsta. Kiekviena, kad ir nedidelė žinutė apie kareivį tarsi siūlas riša viršininką ir pavaldinį, verčia labiau juo rūpintis, geriau vertinti, rūpestingiau globoti⁸³.

Taigi kario individualybės pažinimas, auklėjimo metodų pritaikymas atsižvelgiant į individualias jo savybes – labai svarbus pedagoginės veiklos

⁸¹ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. I d., p. 3.

⁸² Šleinys V. Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime//Kardas, 1932, Nr. 2, p. 30–32.

⁸³ Juškys J. Jaunų kareivių pažinimo reikalu//Mūsų žinynas, 1939, Nr. 10, p. 419.

svertas. Bet to neužtenka. Plk. ltn. K. Žukas pabrėžia, kad „norint būti geru pedagogu reikalinga žinoti kareivių mokymo bei auklėjimo metodus“⁸⁴. Žinoma, auklėjamojo darbo sėkmė nemažai priklauso ir nuo karininko, kaip auklėtojo, asmenybės savybių, jo palinkimo pedagoginiam darbui. Bet jeigu prie tinkamų asmenybės savybių karininkas dar pridės puikų pedagoginį išsilavinimą, galima tikėtis, kad jis bus geras kareivių mokytojas ir auklėtojas, pastebi K. Žukas.

Žinoma, sunku rasti tokį auklėjimo metodą, kuris tiktų kiekvienam žmogui ir įvairiausioms sąlygoms. Galima pasiūlyti tik „žiupsnelį“ bendrų taisyklių. Bet tas taisyklės karininkas auklėtojas turi sugebėti racionaliai pritaikyti, atsižvelgdamas ne tik į auklėtinių, bet ir į savo paties būdą, gebėjimus ir patirtį. „Auklėjimo metodas yra tik bendros ribos, kuriose auklėtojas gali veikti savarankiškai. Auklėjimas nėra koks nors mechaniškas darbas, kurį galima dirbti pagal tam tikrą receptą arba šablona, bet tai yra menas.

Prie to reikia pridurti, kad auklėjimas neturi pereiti į auklėtojo savivalę, nes yra kai kurių bendrų auklėjimo taisyklių, kiekvienam auklėtojui privalomų ir neperžengiamų. Apie tai rašo K. Žukas⁸⁵ ir mjr. R. Būrokas⁸⁶.

Daugelis autorių, gvildenusių karinio auklėjimo klausimus, pabrėžia karininko, kaip auklėtojo, autoriteto svarbą, jo pavyzdžio auklėjamąjį poveikį. Divizijos generolu tapęs plk. ltn. S. Raštikis 1934 m. rašytame straipsnyje „*Kelios mintys dėl drausmės pabaudų*“ sako, kad „tikrojo vado galybė turi būti pagrįsta ne vienu drausmės statutu, bet daugiau vado būdo savybėmis, jo užsitarnautu autoritetu“⁸⁷. Drausme ir įstatymais palaikomas viršininko autoritetas yra grynai teorinis, t. y. formalus dalykas, neturintis beveik jokios auklėjamosios reikšmės, o kautynėms – visiškai netinka, teigia ltn. V. Šleinyš straipsnyje „*Viršininko autoriteto reikšmė*“. Viršininko autoritetas turi būti pagrįstas pasitikėjimu ir pagarba, nes be pasitikėjimo ir pagarbos negali būti tikro autoriteto, o be autoriteto nėra ir pasitikėjimo. Autoritetas ir pasitikėjimas nėra jokia privilegija, kuria galima naudotis, pagarba nėra pelnoma įsakymais ar drausmės ir paklusnumo reikalavimais. Tik savo paties asmeninėmis pastangomis, savo aukšta kultūra, morale, profesine kompetencija, puikiu išsilavinimu, humaniškumu, rūpinimusi savo valdiniais viršininkas

⁸⁴ Žukas K. Kariškosios pedagogikos bruožai. I d./Mūsų žinynas, 1926, Nr. 29, p. 253..

⁸⁵ Žukas K. Kariškosios pedagogikos bruožai. III d./Mūsų žinynas, 1926, Nr. 31, p. 68.

⁸⁶ Būrokas R. Karininkas – auklėtojas/Mūsų žinynas, 1924, Nr. 19, p. 11.

⁸⁷ Raštikis S. Kelios mintys dėl drausmės pabaudų/Kardas, 1934, Nr. 10, p. 194.

pelno jam reikalingą autoritetą, pagarbą ir pasitikėjimą⁸⁸.

Panašiai apie viršininko autoritetą kalbama ir mjr. L. Rendulico didelės apimties dviejų dalių straipsnyje „*Karo psichologijos studijos*“, kurį iš vokiečių į lietuvių kalbą išvertė A. Majus. Straipsnyje rašoma, kad viršininkui būtinas ne tik formalusis (oficialusis), bet ir neformalusis (neoficialusis, asmeninis) autoritetas. Pastarasis pelnomas ne aukštu kariniu laipsniu ir tarnybiniu postu, ne griežtumu ar įstatymų ir karinių statutų suteikta galia, bet vidine viršininko asmenybės jėga, jo, kaip žmogaus, patrauklumu ir įtaigumu⁸⁹.

Karininkui, kaip auklėtojai, ypač reikalingas moralinis autoritetas, kurį lemia karininko, kaip žmogaus, dorinės savybės. Karininkas turi būti visiems lygiai teisingas, doras, pastovus savo nusistatymais ir reikalavimais, pasižymintis pedagoginiu taktu, mokantis bendrauti, elgtis ir su savo pavaldiniais ir su viršininkais. Plačiau apie tai rašo plk. K. Žukas „*Kariuomenės auklėjimo bruožuose*“⁹⁰.

Plk. K. Žuko mintys palaikomos ir plėtojamos straipsnyje „*Kareivių auklėjimas ir karininkas*“, kurį pasirašo Vytautas N. Jis rašo, kad jeigu karininkas reikalauja doro elgesio iš kitų, tai ir pats turi dorai elgtis. Karininkas neturi duoti kareiviams progos apie save susidaryti neigiamą nuomonę ir savo netinkamais pavyzdžiais daryti žalingą įtaką kareivių moralei. Priešingai, jis savo elgesio gerais pavyzdžiais turi teigiamai veikti kareivius, nes pavyzdžiai, kaip žinoma, labiausiai patraukia žmogų. „Teisingumas, sąžiningumas, rūpestingumas, darbo, tarnybos meilė – prie visų šitų kilnybių karininkas turi skatinti kareivį savo kasdieninio gyvenimo pavyzdžiu“, – teigia Vytautas N.⁹¹

Pavyzdžio auklėjamajam poveikiui nemažai dėmesio skiriama ir knygoje „*Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas*“. Joje rašoma, kad žmonės, kurių moralinis, psichologinis bei profesinis pasirengimas prastesnis, paprastai žavisi stipresniaisiais, pasiduoda jų įtakai, leidžiasi vadovaujami, perima jų savybes. Tą žmonių savybę karininkai, kaip jaunimo auklėtojai, turi kuo geriau panaudoti, nes jie dažniausiai pasižymi daug tvirtesniu būdu, charakteriu nei dauguma žmonių, taip pat ir eilinių kareivių.

Tėvynės meilė, patriotizmas, brandus pilietiškumas, tarnybinis pareiškimas, drausmė, drąsa ir kitos ugdytinios savybės tik tuomet taps karių savas-

⁸⁸ Šleiny V. Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime//Kardas, 1932, Nr. 2, p. 30–31.

⁸⁹ Rendulic L. Karo psichologijos studijos. I d.//Mūsų žinynas, 1927, Nr. 35, p. 151–152.

⁹⁰ Žukas K. Kariuomenės auklėjimo bruožai//Mūsų žinynas, 1922, Nr. 8, p. 303–306.

⁹¹ Vytautas N. Kareivių auklėjimas ir karininkas//Kardas, 1934, Nr. 17, p. 336–337.

timi, jų įsitikinimais, jeigu jie tokio elgesio pavyzdžius matys savo aplinkoje, – tie sektini pavyzdžiai bus karininkai (vadai). Todėl tarnyboje karininkas turi būti pavyzdys jam patikėtiems kariams⁹².

Plk. K. Žukas „*Kariuomenės auklėjimo bruožuose*“ pabrėžia, kad asmeninis pavyzdys reikalingas visuose karininko veiklos baruose, bet jis ypač svarbus auklėjamajam darbui. Geru pavyzdžiu lengviau paskatinti kareivius daryti tai, kas reikalinga, iš pavyzdžio lengva pasimokyti, pavyzdžiu lengviausia įtikinti. Geras pavyzdys visiems suprantamas, jis net nereikalauja jokių paaiškinimų.

Geras pavyzdys ypač reikalingas kovos sąlygomis, taip pat kovinių pratybų (mokymų) metu. Karininkas turi rodyti pavyzdį įveikiant kovos veiksmų bei pratybų sunkumus ir nepatogumus, visada turi būti drąsus, atkaklus, sumanus, susikaupęs ir atidus. Jis turi žinoti, kad sunkiu metu į jį bus nukreiptos valdinių akys, jie norės, kad karininkas būtų ne tik pavyzdys, bet ir pagalbininkas, patarėjas.

Kautynių metu kariai lengviausia pasiduoda karininkų ir vadų įtakai. Psichologinė įtaka tada yra didžiausia. Todėl karininkai turėtų žinoti, kad nuo jų vadovavimo ir elgesio dažnai priklauso kautynių baigtis, jų rezultatai. Neduok Dieve, tokiu metu karininkui sutrikti arba labai išsigąsti. Kuo mažesnis karinis padalinys, tuo didesnė vado įtaka. Bet ir vyresnieji karininkai, didesnių dalinių ir padalinių vadai, neturėtų pamiršti, kad kariams labai svarbus ir reikalingas jų palaikymas ir asmeninis pavyzdys⁹³.

Daugelis karinio auklėjimo klausimais rašiusių autorių (plk. K. Žukas, mjr. V. Bulvičius, mjr. R. Burokas ir kiti) pabrėžia, kad karininkas, kaip auklėtojas, turi pasižymėti pedagoginiu taktu, mokėjimu bendrauti, elgtis su kariais, vengti neapgalvotų, impulsyvių išsišokimų, nereikalingo griežtumo. Jis turi mokėti gerbti karį kaip asmenybę, būti objektyvus, nevertinti kario pagal išvaizdą, tautybę, religiją ar politinius įsitikinimus.

Karininkas kariams turėtų būti kaip geras tėvas, kuris moka savo vaikus paguosti, paskatinti, pagirti, apdovanoti, o, reikalui esant, pasakyti ir griežtesnį žodį, priminti pareigas, įspėti ar net nubausti. Geras karininkas, kaip ir geras tėvas, turi protingai mylėti savo „vaikus“ (t. y. karius) ir teisingai su jais elgtis, jų neleptinti, bet ir per daug griežtai nebausti, apeliuoti į gerąsias savybes, žmogiškąjį orumą, garbę ir sąžinę. Patariama griežčiau elgtis tik tuomet, kai tai yra būtina ir neišvengiama.

⁹² Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. I d., p. 5–6.

⁹³ Žukas K. Kariuomenės auklėjimo bruožai//Mūsų žinynas, 1922, Nr. 8, p. 304–305.

Reikia stengtis įtikinti karius, kad karininkas visuomet bus jų patarėjas ir gynėjas, į kurį jie visuomet gali kreiptis.

Karininkas turėtų siekti pelnyti tikrą savo pavaldinių pagarbą, pasitikėjimą ir meilę. To pasiekti nepaprastai sunku. Žinoma, iš šalies gali atrodyti, kad karys gerbia savo vadą, jo klauso. Bet kario širdyje gali rusenti visai kitokie jausmai. Tikra vidinė pagarpa ir autoritetas pelnoma teisingumu, žmoniškumu, didžiadvasiškumu, geru išsilavinimu, puikiu savo dalyko išmanymu ir profesiniu pasirengimu, kultūringumu, o kautynėse – sumanumu, drąsa ir pasiaukojimu.

Pagarbą paprastai lydi ir pasitikėjimas. Pasitikėjimo nusipelno tas karininkas, kuris yra ne tik geras specialistas, taktiškas žmogus, bet ir tvirtos valios, energingas, gero būdo vadas, mokąs vadovauti padaliniui ne tik taikos, bet ir kovos sąlygomis.

Pagarbą ir pasitikėjimą pelnęs vadas nuoširdžiai rūpinasi savo kariais, jų materialiniais ir dvasiniais poreikiais, elgiasi su jais kaip su savo artimaisiais, jaunesniaisiais broliais ar vaikais. Karių pagarpa ir pasitikėjimas teikia karininkui moralinį pasitenkinimą, pasitikėjimą savo jėgomis. Savo mylimo ir gerbiamo vado kariai paprastai niekada neišduoda, sunkiomis sąlygomis jį gina, sužeistą gelbsti. Apie tai rašoma knygoje „*Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas*“⁹⁴.

Karininkas mokytojas

Aptarę karininko, kaip auklėtojo, veiklos turinį ir asmenybės savybes, grįžkime prie kito ne mažiau svarbaus karininko pedagoginės veiklos aspekto – karinio mokymo. Mokymas – irgi labai svarbus, galima sakyti, pamatinis karininko veiklos baras. Pedagogai pabrėžia, kad moksliniais pagrindais grindžiamas mokymas neatsiejamas nuo auklėjimo. Ir atvirkščiai – auklėti ugdytinio irgi negalima jo nemokant. Taigi mokymas ir auklėjimas – neatsiejami, vienas kitą papildantys, bet savito turinio bei metodinės specifikos neprarandantys pedagoginės veiklos komponentai. Auklėjimo pagrindinis uždavinys – ugdytinio kaip žmogaus, jo dorinių nuostatų ir elgesio formavimas, o štai mokymo – pažintinių gebėjimų ugdymas bei praktinių įgūdžių lavinimas.

B. Vosylius straipsnyje „*Karinis visuomenės auklėjimas*“ apibrėžia karinio auklėjimo ir mokymo uždavinius. Jis rašo, kad svarbiausias karinio au-

⁹⁴ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. I d., p. 8.

klėjimo uždavinys – kariui reikalingų dorinių asmenybės savybių ugdymas, o karinio mokymo – išmokyti karius veikti ginklu ir kitomis kautynių priemonėmis ir būdais⁹⁵.

Plk. M. Biržiška pastebi, kad koks bebūtų svarbus karinio auklėjimo uždavinys, vis dėlto jis neturi užgožti pagrindinio tarnybos kariuomenėje tikslo – parengti karį galimam karui, kautynėms⁹⁶.

Mjr. V. Bulvičius ir kiti karinės pedagogikos klausimais rašę autoriai karinį mokymą sieja su techniniu kario parengimu kovinėms užduotims atlikti⁹⁷.

Techninis rengimas – tai mokymas naudoti ginklą ir kovos techniką, taktinis rengimas, rikiuotės pratybos ir kiti su kovine veikla susiję dalykai (stebėjimas, žvalgymas, kovos technikos ir kovinių junginių dislokacijos vietų maskavimas, mokėjimas naudotis apsaugos nuo naikinamojo ginklų poveikio priemonėmis, informacijos rinkimas ir perdavimas, raportavimas ir kt.).

Karinis mokymas aprėpia ne tik praktinių įgūdžių formavimą, bet ir teorinį rengimą, nes bet koks mokymas turi prasidėti nuo žinių perteikimo apie mokomąjį dalyką.

Mjr. J. Lanskoronskis straipsnyje „*Karininkų reikšmė ir jų socialinis vaidmuo*“ rašo, kad karininkas visų pirma yra mokytojas. Koks jis turėtų būti, ką turėtų mokėti ir sugebėti, kad galėtų tinkamai atlikti mokytojo vaidmenį? Karininko, kaip mokytojo, uždavinius mjr. J. Lanskoronskis formuluoja labai lakoniškai – mokėti, norėti, galėti būti mokytoju⁹⁸. Ką gi reiškia šie žodžiai?

Ir mjr. J. Lanskoronskio, ir kitų ta pačia tema rašiusiųjų nuomone, mokėti, vadinasi, karininkui kaip mokytojui būti puikiam savo srities specialistui, turinčiam pakankamai žinių ir įgūdžių, kuriuos galėtų perteikti savo mokiniais – kareiviams. Mokyti karius gali tik gerai pasirengęs, žinių ir įgūdžių nestokojantis karininkas. Tam jis turi kruopščiai pasirengti ir nuolatos kelti savo kvalifikaciją. Kovos technika, karybos menas nuolat keičiasi, tobulėja, vystosi. Todėl ir po studijų karo mokykloje, karininkas privalo toliau mokytis, atnaujinti turimas žinias, kaupti pedagoginės veiklos patirtį įvairiuose kursuose, stažuotėse, pratybose arba savarankiško darbo metu. Išėjęs į karą su žiniomis, įgytomis prieš kelerius metus, karininkas gali susidurti su įvairiausiais netikėtumais. Baigęs vienus kursus, karininkas pradeda rengtis

⁹⁵ Vosylius B. Karinis visuomenės auklėjimas//Mūsų žinynas, 1937, Nr. 36, p. 673.

⁹⁶ Biržiška V. Karo pedagogijos bruožai// Mūsų žinynas, 1922, Nr. 1, p. 50.

⁹⁷ Bulvičius V. Karinis valstybės rengimas, p. 106–109.

⁹⁸ Lanskoronskis J. Karininkų reikšmė ir jų socialinis vaidmuo//Kardas, 1924, Nr. 21 p. 397–398.

kitiems, išlaikęs egzaminus aukštesnei vietai užimti, pradeda rengtis egzaminams aukštesniam kariniam laipsniui gauti. Savo teorines žinias jis turi nuolatos tikrinti kovinės parengties pratybų metu. Taigi galima sakyti, kad karininkas mokosi visą karo tarnybos laiką, pastebi mjr. V. Bulvičius⁹⁹.

Nereikia pamiršti, kad karininko, kaip vado ir mokytojo, veiksmus akylai stebi jo mokiniai – puskarininkiai, seržantai, eiliniai kariai. Jie greit pastebi karininko žinių spragas, įgūdžių ar pedagoginių sugebėjimų stoką. Karininku, kuris neišmano savo dalyko, stokoja profesinių žinių ir įgūdžių, į paskaitas ar pratybas ateina nepasiruošęs, kariai nepasitiki, jį kritikuoja arba net iš jo juokiasi. Suprantama, toks karininkas negali būti geras karių mokytojas.

Tačiau neužtenka vien tik gero profesinio išsilavinimo, aukštos kvalifikacijos. Karininkas, kaip mokytojas, turi ne tik pats turėti pakankamai žinių, mokėjimų ir įgūdžių, bet ir sugebėti mokyti kitus. Kitaip tariant, jam labai reikalingas geras pedagoginis ir metodinis pasirengimas, kurį jis įgyja studijuodamas pedagogiką ir psichologiją, perimdamas patyrusių kolegų patirtį stažuocių, seminarų, kursų ar praktinių užsiėmimų metu.

Knygoje „*Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas*“ bei ltn. J. Valkiūno straipsnyje „*Mokymo bruožai*“ rašoma, kad ne tik jauni, bet ir patyrę karininkai kiekvienam užsiėmimui turėtų kruopščiai pasiruošti. Patirtis rodo, kad užsiėmimai (paskaitos, pratybos) geriau pavyksta, jei jų vedėjas yra iš anksto gerai apgalvojęs tikslus, vedimo metodiką, parengęs planą-konspektą, vaizdines ir kitas reikalingas mokymo priemones. Būtina žinoti, kas kiekvieno užsiėmimo metu bus aiškinama, kas praktiškai atliekama. Su paskaitos (pratybų) planu, mokymo tikslais ir uždaviniais reikia supažindinti užsiėmimo dalyvius¹⁰⁰.

Tiek teorinius, tiek praktinius užsiėmimus reikia stengtis kuo įdomiau, gyviau ir turiningiau vesti, skatinti užsiėmimo dalyvius aktyviai dalyvauti. Neįdomūs, nuobodūs užsiėmimai neskatina mokymosi motyvacijos, yra neefektyvūs, vargina paskaitos ar pratybų dalyvius, juos blogai nuteikia, formuoja neigiamą požiūrį į mokytoją bei mokymąsi apskritai.

Mokymą rekomenduojama pradėti nuo lengvesnių, suprantamesnių dalykų ir nuosekliai eiti prie sunkesnių, sudėtingesnių. Mokant teorinių dalykų, reikia aiškiai formuluoti klausimus, juos tinkamai paaiškinti, po to klausti, ar kariai viską suprato, ar patys tuos dalykus galėtų paaiškinti.

⁹⁹ Bulvičius V. Karinis valstybės rengimas, p. 125.

¹⁰⁰ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, I d., p. 9; Valkiūnas J. Mokymo bruožai// Mūsų žinynas, 1940, Nr. 4, p. 601.

Siekiant įdomiai, gyvai vesti užsiėmimus, reikia plačiai naudoti vaizdines mokymo priemones, teorines žinias sieti su praktika, pateikti gyvenimiškų pavyzdžių. Praktinių užsiėmimų metu patiems karininkams dera rodyti, kaip atliekamas vienas ar kitas veiksmas, pratimas, judesys. Todėl karininkas visuomet turi stengtis išlaikyti ne tik gerą teorinio, bet ir fizinio bei techninio pasirengimo lygį. Jei karininkas dėl amžiaus ar kitų priežasčių pats negali ko nors parodyti, gali pasitelkti pagalbon puskarininkį ar seržantą, o pats tik paaiškinti¹⁰¹.

Nors karininkas neturi bijoti susitepti rankų rodydamas kokį nors pratimą ar veiksmą, bet jo išvaizda turėtų būti be priekaištų. Karininko uniforma visada turi būti švari, tvarkinga, gražiai išlyginta, plaukai švarūs, gražiai pakirpti ir sušukuoti. Reikia rūpintis ir savo figūra, fiziniu pasirengimu.

Svarbi karininko, kaip mokytojo, pedagoginės kultūros dalis – jo pedagoginis taktas, kalbos kultūra, elgesys. Karininko pedagoginis taktas – tai jo mokėjimas bendrauti su kariais, palaikyti su jais tinkamus santykius, kelti protingus reikalavimus, saikingai priekaištauti ir, reikalui esant, bausti neįžeidinėjant ir nežeminant jų orumo, sugebėjimas parodyti jautrumo, dėmesingumo, būti mandagiam.

Taktiškas pedagogas per daug nesikarščiuoja, neužverčia auklėtinio pastabomis, pirmiausia viską išaiškina ir tik po to daro pastabą, įspėja ar skiria bausmę. Taktiškumas reikalauja santūrumo, sugebėjimo susivaldyti, o karščiavimasis daugeliu atvejų rodo netaktiškumą. Taktiškumas yra karininko pedagoginio meistriškumo išraiška, o kartu ir jo asmenybės brandos požymis¹⁰².

Karininkas, kaip mokytojas, turi mokėti gražiai, aiškiai ir įtikinamai kalbėti. Kalba yra svarbiausia, veiksmingiausia ir tobuliausia žmonių bendravimo forma. Todėl šį bendravimo instrumentą karininkas turi siekti kuo geriau įvaldyti ir panaudoti. Reikia, kad karininko, kaip ir bet kurio kito mokytojo, kalba būtų įtaigi, pakankamai aiški ir suprantama, sudomintų klausytojus ir darytų jiems teigiamą poveikį.

Mokėti įtikinamai kalbėti – sugebėti sudominti klausytojus pokalbio tema. Sudominti padeda ryškus ir vaizdingas žodis, taiklus posakis ar palyginimas, įtikinamas argumentas, emocionalus kalbos atspalvis. Šios kalbos ypatybės ir priemonės padeda užmegzti psichologinį kontaktą tarp kalbėtojo ir klausytojų.

¹⁰¹ Ten pat, p. atitinkamai 10–11 ir 603–605.

¹⁰² Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, II d., p. 1–3, 6–12; Valkiūnas J. Mokymo broožai//Mūsų žinynas, 1940, Nr. 4, p. 606.

Svarbus kalbos įtaigumo elementas – balso tembras. Malonus balso tembras palankiai nuteikia klausytoją, patraukia jo dėmesį. Todėl mokėti kalbėti, vadinas, gebėti kontroliuoti ir savo balso tembrą, jo intonacijas, stiprumą ir atspalvius.

Svarbūs įtikinamos kalbos elementai yra ir gestai bei veido išraiškos (mimika). Gestais – tai yra kūno dalių, ypač rankų, judesiais – siekiama pabrėžti, paryškinti sakomą žodį ar mintį. Gestai turi būti išraiškingi ir visuomet motyvuoti, natūraliai pratęšiantys mintį. Nereikalinga ir nemotyvuota gestikuliacija ne padeda, o trukdo klausytojams, nes jie pameta kalbos (minties) giją ir visą dėmesį sutelkia į kalbėtojo gestus.

Veido išraiška ir šypsena taip pat daro įtakos kalbos įtikinamumui. Atvira, draugiška šypsena suartina žmones, sukuria aiškumo, draugiškumo, savitarpio supratimo ir pasitikėjimo atmosferą. Ir atvirkesčiai, ironiška, sarkastiška, kandi šypsenėlė maskuoja tikruosius žmogaus jausmus, gali būti nesuprasta, pasėti nepasitikėjimo sėklą, komplikuoti žmonių tarpusavio santykius.

Kalbos įtaigumas ir įtikinamumas stiprėja, jei kalbama laisvai, iš atminties, neskaitomas iš anksto parengtas tekstas. Todėl teorinių užsiėmimų metu nereikėtų ištiesai skaityti savo užrašų ar paskaitų tekstų. Galima perskaityti tik atskirus fragmentus (pvz., citatas, statistikos duomenis, eilėraščių ištraukas ir pan.).

Kalbos įtikinamumas priklauso ir nuo paties kalbėtojo tikėjimo tuo, ką jis kalba. Todėl prieš paskaitą reikia įsigilinti į jos turinį, gerai jį išanalizuoti, tiesiog įsigyventi į jį, kad paskaitoje skelbiamos tiesos ir teiginiai neatrodytų tarsi iš kažkur pasiskolinti, perskaityti, išmokti, bet paties lektoriaus išmąstyti, išgyventi ir tikimi.

Karininkas, kaip pedagogas, turėtų kalbėti pakankamai paprastai, nuosekliai ir aiškiai. Sakoma, jei paprastai, nuosekliai ir aiškiai kalbi, tai aiški, nuosekli, suprantama ir tavo mąstysena. Svarbu lektoriaus mąstymo ir kalbos aiškumas, prieinamumas, nes tuomet klausytojai geriau supranta ir įsima paskaitos turinį.

Kalbos aiškumas ir suprantamumas priklauso ne tik nuo jos nuoseklumo, vartojamų žodžių ir sąvokų suprantamumo, tarties aiškumo, bet ir nuo lektoriaus (paskaitininko) kalbėjimo tempo. Jei lektorius labai skuba, jį sunkiau suprasti. Be to, susidaro įspūdis, kad jam visai nerūpi, kaip jį supranta klausytojai. Reikia stengtis, kad kalbos tempas atitiktų klausytojų mąstymo tempą. Per daug lėtas, monotoniškas kalbėjimas yra neįdomus, mažina klausytojų dėmesingumą, netgi migdo juos.

Svarbūs lektorius kalbos elementai – gera tartis, aiški ir suprantama dikcija, taisyklinga gramatika. Sakoma, kad kalbėtojas, turintis gerą iškalbą, bet nesilaikantis gramatikos taisyklių, kirčiavimo normų, yra panašus į dainininką, turintį gerą balsą, bet nepaisantį natų. Suprantama, toks dainavimas nebus malonus klausytojams. Tą patį galima pasakyti ir apie kalbėtoją, nepaisantį gramatikos taisyklių¹⁰³.

Atskirai reikėtų bent keletą žodžių pasakyti apie tai, kaip karininkas turi duoti įsakymus. Jie turi būti duodami statutų nustatyta tvarka, trumpai, aiškiai, energingai ir griežtai. Reikėtų pabrėžti, kad karininkų kalbai apskritai dera lakoniškumas, aiškumas, tikslumas ir saikingas griežtumas. Tai ypač pasakytina apie kariniais statutais reglamentuojamo bendravimo kalbą.

Taip pat ir karininko manieros, gestai turėtų būti gana santūrūs, bet kartu ir pakankamai energingi, rodantys tvirtą, ryžtingą karininko charakterį¹⁰⁴.

B. Šidlauskas straipsnyje „*Ieškokime naujų mokymo metodų*“ atkreipia dėmesį į tai, jog kareivio rengimas trunka palyginti trumpą laiką. Todėl karininko, kaip mokytojo, darbas yra itin sunkus ir atsakingas, reikalaujantis nuolat ieškoti naujų, efektyvesnių mokymo formų ir metodų, kad per trumpą karo tarnybos laiką jaunuoliai būtų tinkamai parengti kautynėms ir techniškai, ir morališkai, ir psichologiškai. Neturi būti apsiribojama vis tais pačiais šabloniškais mokymo rėmais, būtina mokymą pagyvinti, atnaujinti, siekti, kad jis būtų labiau susietas su gyvenimiškąja kareivių patirtimi bei laikmečio aktualijomis. Mokymo procese būtina išvengti tos „prazūtingos bedugnės“, kuri kartais atsiveria tarp mokymo auditorijos ir gyvenimo, sako B. Šidlauskas¹⁰⁵.

Jis teigia, kad klaidinga manyti, jog kareiviams teorinės žinios nereikalingos. Esą užtenka juos išmokyti veikti. Iš tiesų svarbiausia mokėti atlikti įvairius kovinės parengties veiksmus praktiškai, bet niekada nebus tinkamai to išmokyta, jei bus apeistas teorinis parengimas, jei į jį bus žiūrima pro pirštus¹⁰⁶.

Baigdamas straipsnį B. Šidlauskas konstatuoja, kad šabloniškas, paviršutiniškas, neįdomus mokymas ne tik yra neefektyvus, neduoda gerų mokymo rezultatų, bet ir griaua karininko, kaip mokytojo, autoritetą¹⁰⁷.

Kaip jau sakyta šio skirsnelio pradžioje, karininkas, kaip mokytojas, turi ne tik mokėti, galėti, bet ir norėti dirbti pedagoginį darbą. Kitaip sa-

¹⁰³ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, I d., p. 11–12; Valkiūnas J. Mokymo bruožai//Mūsų žinynas, 1940, Nr. 4, p. 599–600, 606.

¹⁰⁴ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, I d., p. 10–12; II d., p. 12–16.

¹⁰⁵ Šidlauskas B. Ieškokime naujų mokymo metodų//Mūsų žinynas, 1937, Nr. 3, p. 284.

¹⁰⁶ Ten pat, p. 284.

¹⁰⁷ Ten pat, p. 286.

kant, jam labai svarbu turėti pedagoginį pašaukimą. Pašaukimas pedagoginiam darbui ne tik padeda lengviau įveikti pedagoginio darbo sunkumus, pasiekti gerų mokymo ir auklėjimo rezultatų, bet ir įprasminti karininko kaip mokytojo gyvenimą ir veiklą¹⁰⁸.

Karininkas vadas

Neatsiejama karininko profesinės veiklos dalis – vadovavimas. Vadovavimas – tai sugebėjimas veiksmingai bendrauti ir bendradarbiauti su žmonėmis, mokėjimas juos paveikti, įtikinti, panaudoti jų gebėjimus ir energiją, kad jie gerai atliktų savo pareigas, pasiektų norimų tikslų. Vadovaujant kariams, svarbu jiems įdiegti ne tik pasitikėjimą savo vadais, bet ir pačias savimi, ugdyti savigarbą, pareigingumą, sąmoningą drausmę, nes visa tai teigiamai veikia karių moralinę būklę, jų darbingumą, kovingumą, iniciatyvumą. Geras tas vadas, kuris sugeba taip nuteikti savo pavaldinius, kad jie ne tik pareigos verčiami, bet ir noriai, pakiliai, netgi entuziastingai vykdytų savo tarnybines užduotis.

Karininkas, kaip vadas, visada turi būti nuolat matomas pavyzdys kareiviams ir puskarininkiams. Jis turi vadovautis tokiais moraliniais bei etiniais principais, kurie karius įtikintų, kad jų vadas yra ne tik karštas Tėvynės patriotas, puikus profesionalas, savo dalyko žinovas, bet ir geras, patikimas žmogus, sugebantis vadovauti ne tik tarnybai, bet ir kovinei veiklai, mūšiu, neapleidžiantis savo žmonių pavojingose situacijose¹⁰⁹.

Knygoje „*Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas*“ pateiktoje vado charakteristikoje sakoma, kad „vadai visais laikais turėjo būti energingi, veiklūs, drąsūs, morališkai ir fiziškai stiprūs, mokantys naudoti ginklą, turintys karių pasitikėjimą“¹¹⁰. Tobulėjant ginkluotei ir karo technikai, vystantis karybos menui reikalavimai vadams darosi didesni, nes sunkesnės ir sudėtingesnės tapo vadovavimo sąlygos. Knygoje rašoma, kad kariuomenės vadovybė (kariuomenės vadas, generalinio štabo karininkai) dabar negali atlikti viso vadovavimo darbo, jiems tenka koordinuoti atskirų kariuomenės rūšių ir padalinių, daugelio vyresniųjų ir jaunesniųjų vadų veiksmus, todėl, be įgimtų ar įgytų lyderio savybių, vadai turi būti gerai pasirengę karybos specialistai, organizatoriai ir vadybininkai, mokantys ne tik vadovauti savo

¹⁰⁸ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, I d., p. 9.

¹⁰⁹ Ten pat, p. 1–2.

¹¹⁰ Ten pat, p. 13.

pavaldiniams, bet ir bendradarbiauti tarpusavyje, galintys užtikrinti efektyvią karinių dalinių ir padalinių sąveiką¹¹¹.

Karių spaudoje gana dažnai buvo keliamas klausimas, kokios asmenybės savybės yra pačios svarbiausios, reikalingiausios vadui: ar išskirtiniai jo protiniai sugebėjimai, aukštas intelektas, ar tvirtas būdas, geležinė valia. Aptariant šį klausimą buvo cituojamas Napoleonas Bonapartas, sakęs, kad vado charakteris yra tarsi jo asmenybės pamatas, o intelektas – ant to pamato suręstas statinys. Ši simbolinė būdo ir intelekto konstrukcija, anot Napoleono, turėtų sudaryti kvadratą. Abi asmenybės savybės – aukštas intelektas ir tvirtas charakteris – turi darniai „sugyventi“, viena kitą papildyti. Neturėtų būti taip, kad kuri nors iš paminėtų vado savybių akivaizdžiai dominuotų kitos sąskaita¹¹².

Tenka pripažinti, kad tvirto būdo ir aukšto intelekto sintezė viename asmenyje nėra labai dažnas reiškinys. Todėl, bandydamas atsakyti į klausimą, kokios asmenybės savybės vadui yra svarbiausios, lietuviškosios karo psichologijos pradininkas gen. štabo mjr. V. Bulvičius mano, kad kare vis dėlto naudingesni nors ir menkesnio intelekto, bet valingi, sumanūs, tvirto būdo karininkai. Drąsūs, tvirto charakterio vadai geriau įgyvendina karinės vadovybės įsakymus ar savo nors ir nelabai sudėtingus, bet naudingus sumanymus. Tuo tarpu intelektualiam, bet minkšto būdo, neryžtingam vadui sunkiau įvykdyti ne tik vadovybės įsakymus, bet ir savo, nors ir protingus, bet sunkiai įgyvendinamus sumanymus. Kovinėje veikloje, mūšyje dažniau iškyla klausimas, ne ką reikia daryti, bet kaip gerai padaryti tai, kas akivaizdžiai būtina. Tokias užduotis paprastai geriau sprendžia ne teoretikai ar mąstytojai, bet sumanūs, veiklūs, energingi ir praktiški žmonės. Žinoma, tai nereiškia, kad karininkui, kaip vadui, nereikalingas gilus protas, intelektas, sugebėjimas nesutrikti sunkiomis kautynių sąlygomis. Todėl vadai turi nuolatos visapusiškai tobulintis – ugdyti reikiamus charakterio bruožus, grūdinti valią, lavinti intelektinius sugebėjimus, mokytis veikti ekstremaliomis ir krizinėmis sąlygomis¹¹³.

Generalinio štabo plk. A. Rėklaitis straipsnyje „*Vado asmenybės reikšmė*“ pažymi, kad savo gabumais ir asmeniniais privalumais garsūs vadai sukuria savo vardo epochas, jų vardai toje tautoje ir net pasaulyje tampa nepamirštami. Užtenka prisiminti, kokią reikšmę Lietuvai turėjo Vytautas Didysis, Rusijai – Petras Pirmasis (Didysis), Prancūzijai – Napoleonas Bo-

¹¹¹ Ten pat, p. 12.

¹¹² Ten pat, p. 13–14.

¹¹³ Ten pat, p. 15; Bulvičius V. Karinis valstybės rengimas, p. 123–134, 240–246.

napartas, Vokietijai – Otas Bismarkas. Lietuvių tauta praeityje irgi turėjo nemažai vadų, kurių pastangomis, darbais ir aukomis Lietuva buvo viena galingiausių Europos valstybių. Šiuo metu ji vėl atgimsta, kuria savo ateitį. Šiam tautos prisikėlimui taip pat labai svarbios kilnios, taurios, veiklios ir atkaklios asmenybės (kaip sektingas pavyzdys, idealas).

Įdomu pasamprotauti, ar didieji vadai, daug nusipelnę savo tautoms ir valstybėms, buvo nepaprastų gabumų, genijai, ar jie išgarsėjo dėl atkaklaus ir planingo darbo, nuolatinio tobulinimosi, visokeriopo savo asmenybės privalumų ugdymo. Vienareikšmiškai atsakyti gal ir sunku. Tačiau viena aišku, kad tik didžiulės ir nuolatinės stiprios asmenybės pastangos įgalina didžius darbus nuveikti, pažymi A. Rėklaitis.

Toliau jis išskiria kelis, jo manymu, svarbiausius vado asmenybės bruožus. Pirmiausia tai atsakomybės jausmas, vadą moraliai įpareigojantis priimti atsakomybę už savo pavaldinius, savo Tėvynės labui nebijoti vargo, nesigailėti darbo ir net savo gyvybės. Vadas visur ir visada, net ir sunkiausiu momentu, turi būti ramus, pasitikėti savimi, sugebėti suvaldyti baimės jausmą, kad jis išoriškai būtų nepastebimas. Nedrąsų, neryžtingą ir nesugebantį vadovauti vadą valdiniai greit pastebi, juo nepasitiki.

Labai svarbi sėkmingo vadovavimo ir didelio vado autoriteto sąlyga – jo (vado) suartėjimas su valdiniais, domėjimasis jų problemomis, rūpinimasis jų reikalais. Geras vadas visada turi būti taktiškas, mandagus ir korektiškas, neužgaunantis kito jausmų ir įsitikinimų, neįžeidžiantis, bet sugebantis kitus gerai nuteikti.

Tikras vadas yra stipri ir kilni asmenybė. Jis nuolat tobulinasi, yra sąžiningai drausmingas, teisingas, pareigingas, turi didelį atsakomybės jausmą, blaivų protą, taktiškas, rūpestingas, draugiškas ir nuoširdus, pažymi A. Rėklaitis¹¹⁴.

Vienas svarbiausių ir būtiniausių vado asmenybės bruožų – jo valios tvirtumas, teigiama 1932 m. „Kardo“ pirmajame numeryje išspausdintame straipsnyje „*Valia – svarbiausias viršininko būdo bruožas*“ (straipsnio autorius nežinomas). Tik tvirta valia pasižymintis vadas gali būti drąsus, pasiryžęs nugalėti, pasiekti užsibrėžtą tikslą¹¹⁵.

Tvirta valia yra itin svarbi ir brangintina vado savybė. Neryžtingas, tvirta valia nepasižymintis vadas gali būti ne tik nenaudingas, bet netgi pavojingas. Jis per lėtai priima sprendimus, pavėluotai duoda įsakymus, delsia, o ko-

¹¹⁴ Rėklaitis A. Vado asmenybės reikšmė//Mūsų žinynas, 1938, Nr. 11–12, p. 659–670.

¹¹⁵ P-is. Valia – svarbiausias viršininko būdo bruožas//Kardas, 1932, Nr. 1, p. 10–11.

vinėje veikloje reikalinga protinga rizika, ryžtingumas, drąsa, nes geriausia gynyba – laiku pradėtas puolimas, ryžtinga ataka. Neryžtingumas, delsimas dažniausiai labai brangiai kainuoja ir baigiasi pralaimėjimu.

Neryžtingas vadas duoda ir neryžtingus įsakymus. Vado neryžtingumas, svyravimas paveikia ir jo pavaldinius – jaunesnius karininkus, puskarininkius bei eilinius karius. Visame dalinyje staiga kyla nesutarimų, abejonių, ginčų. Vieni kitus ima kritikuoti, kaltinti, o aktyviai, su tvirtu pasiryžimu nugalėti pradėtos kautynės dažniausiai duoda geresnių rezultatų. Net jeigu ir nepavyksta laimėti, pralaimėjimas nebūna labai skaudus.

Tvirtai valiai išugdyti reikalingos tam tikros sąlygos ir priemonės. Anot straipsnio „*Valia – svarbiausias viršininko būdo bruožas*“ autoriaus, valią ugdo sistemingas ir atkaklus darbas, nuoseklus ir planingas veikimas siekiant užsibrėžtų tikslų. Vykdydamas iš anksto parengtą ir gerai apgalvotą darbo planą, viršininkas turėtų būti griežtas ir reiklus sau pačiam ir savo pavaldiniams. Valia tvirtėja, grūdinasi aktyvioje kasdieninėje veikloje, kantriai išgyvenant įvairius sunkumus ir nepriteklus, laimint dideles ir mažas pergales. Jos kaupia valios patirtį, didina pasitikėjimą savimi, grūdina ne tik valią, bet ir charakterį.

Vado valią ugdo griežta kariška tvarka, tikslus karinių statutų reikalavimų, drausmės bei dienotvarkės laikymasis. Vadas turi ne tik reikalauti iš kitų, bet ir pats kasdien mokytis drausmės, tvarkos ir pareiškimo. Atkaklumas, tvirtumas, organizuotumas, tvarkingumas ir kitos tvirtos valios savybės reikalingos ne tik kasdieninėje veikloje, bet ir susiklosčius ekstremalioms sąlygoms, mūšyje.

Valios grūdinimas neatsiejamas nuo vado sveikatos stiprinimo. „Niekas taip nepakerta viršininko valios, kaip fiziškas jo ištižimas“, – rašoma straipsnyje. Todėl vadas turi nuolat rūpintis savo sveikata, sveikai gyventi. Gera sveikata, fizinis pajėgumas yra puikios nuotaikos, aktyvumo, darbingumo, geros dvasinės būklės, pasitikėjimo savimi pamatas. Stiprinti sveikatą padeda sportas, kaip kūną stiprinanti ir grūdinanti priemonė. Sportuoti vadui taip pat būtina, kaip ir sveikai maitintis bei gerai pailsėti. Kūno tvirtumas, gera sveikata paralyžiuoja bailumą, neveiklumą, padeda telkti ne tik fizines, bet ir dvasines jėgas, reikalingas įveikti kliūtis ir pasiekti trokštamą tikslą¹¹⁶.

Karininkui reikia būti tvirtesniai ir ištvermingesniai už eilinių karių, nes jis turi ne tik ištverti buitinius karinio gyvenimo nepatogumus ir sunkumus, bet ir būti stabilus intelektualine bei moraline prasme, kad būtų pasirengęs

¹¹⁶ Ten pat, p. 10–11.

kovinę veiklą planuoti, vadovauti kariniams daliniams bei operacijoms, užtikrinti karinių dalinių ir padalinių sąveiką. Karininkui dažnai tenka dirbti, budėti, nemiegoti, planuoti ir analizuoti operacijas net tada, kai kiti ilsisi¹¹⁷.

Apie vado asmenybės ugdymą, valios ir charakterio grūdinimą rašoma ir Haruspekso (*Haruspex*) straipsnyje „*Asmenybės jėga*“, kurį iš vokiečių kalbos išvertė kpt. V. Jančys¹¹⁸. Straipsnyje pabrėžiama, kad neužtenka žinoti, kokiomis asmenybės savybėmis turi pasižymėti vadas. Daug svarbiau sugebėti tas savybes išsiugdyti. Anot straipsnio autoriaus, pirmas žingsnis tobulėjimo linkme – geras savęs pažinimas. Kiekvienas žmogus, juo labiau karininkas, turėtų gerai save pažinti, žinoti savo silpnybes bei trūkumus ir stengtis jų atsikratyti. Reikia nuolat save kontroliuoti, valdyti ir siekti tobulintis. Straipsnio autorius teigia, kad tas, kas gerai pažįsta save, pažįsta ir kitus žmones, o pažindamas moka su jais bendrauti, daryti jiems įtaką ir vadovauti. Būtent toks ir turėtų būti vadas.

Haruspeksas atkreipia dėmesį į tai, kad vado valios jėgą, charakterio tvirtumą reikia skirti nuo aklo užsispyrimo, kuris pasireiškia objektyvių sąlygų ir galimybių nepaisymu, kitų žmonių nuomonės ir argumentų ignoravimu, noru bet kokia kaina daryti ir spręsti savaip. Aklą užsispyrimą reikia laikyti ne vado asmenybės privalumu, bet dideliu trūkumu, kuris kovinės veiklos sąlygomis gali būti pražūtingas ne tik pačiam vadui, bet ir visam jo vadovaujamam padaliniui¹¹⁹.

Kitame Haruspekso straipsnyje, pavadintame „*Asmuo ir schema*“, kurį iš vokiečių kalbos taip pat išvertė kpt. V. Jančys, rašoma apie vadui reikalingą sugebėjimą kūrybiškai mąstyti, greitai orientuotis, priimti nešabloniškus sprendimus atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes ir sąlygas¹²⁰. Straipsnio autorius teigia, kad jokia, kad ir geriausia, organizacija neišnaudos visų savo galimybių, jeigu jai vadovaus kūrybingumu ir iniciatyvumu nepasižymintis vadovas. Kariuomenėje, anot Haruspekso, ne visada „geriausios jėgos reikiamon aukštumon iškyla“¹²¹. Tam, kas netelpa vadovybės nustatytuose rėmuose, neretai neatsiranda deramos vietos pagal jo galimybes ir sugebėjimus. Taip atsitinka todėl, kad karinėse struktūrose neretai įsigali per didelis veiklos reglamentavimas, viršininkai yra pernelyg susirūpinę savo formaliojo

¹¹⁷ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas, I d., p. 17.

¹¹⁸ Haruspex. Asmenybės jėga//Kardas, 1930, Nr. 3, p. 46–47.

¹¹⁹ Ten pat, p. 46.

¹²⁰ Haruspex. Asmuo ir schema//Kardas, 1932, Nr. 3, p. 46–47.

¹²¹ Ten pat, p. 46.

autoriteto išsaugojimu, nevertina ar net bijo jaunesniųjų vadų iniciatyvos ir savarankiškumo. Tokiam vadovavimo stiliui išgalėjus, palaikomi ir proteguojami savarankiškumu ir iniciatyvumu nepasižymintys prisitaikėliai ar net pataikūnai. Dėl to kariniuose junginiuose gali išsivystyti stagnacija, kuri ypač pavojinga krizinėse situacijose, karo metu¹²².

Panašias mintis dėsto ir J. Avižūnas straipsnyje „*Iniciatyva ir neveiklumas*“. Jis rašo, kad kariniuose junginiuose turėtų būti palaikomi ir skatinami ne viršinininkams „patogūs“, niekada jiems neprieštaraujantys, bet iniciatyvūs, veiklūs ir energingi pareigūnai. Tiesa, kai kurių, ypač jaunų ir mažiau patyrusių karininkų iniciatyvas reikia pristabdyti, nukreipti reikiama linkme. Bet kautynėse priešas traukiasi iš kelio ryžtingam ir iniciatyviam vadui. Todėl jaunų karininkų iniciatyvumą reikia vertinti ir ugdyti¹²³.

Apie būtinybę ugdyti ne tik visų pakopų viršinininkų, bet ir eilinių karių savarankiškumą, aktyvumą, iniciatyvumą rašoma ir daugelyje kitų straipsnių: gen. štabo plk. K. Boleckio „*Apie savarankiškumą ir savo iniciatyvą*“¹²⁴, A. Zykaus „*Savarankiškumo (iniciatyvos) auklėjimas kariuomenėje*“¹²⁵, nenurodyto autoriaus straipsnyje „*Karių savarankiškumas*“¹²⁶, kpt. Lafargo straipsnyje „*Samprotavimai apie individo ir smulkaus kolektyvo rolę kautynėse*“¹²⁷, feldmaršalo lt. L. Goingerio (*Goinger*) „*Vadas yra klusnumas, atsakomybė ir charakteris*“¹²⁸, V. Bulvičiaus „*Moralinis vadų rengimas būsimajam karui*“¹²⁹ ir kituose.

Knygoje „*Karininkas kaip vadas, turi būti iniciatyvus žmogus*“ rašoma, kad karininkas, kaip vadas, turi būti iniciatyvus žmogus. Kautynių aplinkybės nuolat kinta, todėl vadas dažnai turi apsispręsti, kaip toliau tęsti kovą. Iniciatyvumas reikalauja gero profesinio pasirėngimo, savo dalyko išmanymo, šaltakraujiškumo, atsakomybės nebijojimo. Savo dalyko neišmanantis, karštakošis, atsakomybės bijantis vadas negali būti iniciatyvus. Žinoma, ir gabus, gerai pasirėngęs karininkas gali parodyti iniciatyvą tik savo kompetencijos

¹²² Ten pat, p. 47.

¹²³ Avižūnas J. *Iniciatyva ir neveiklumas*//Kardas, 1939, Nr. 1, p. 17–18.

¹²⁴ Boleckis K. *Apie savarankiškumą ir savo iniciatyvą*//Mūsų žinynas, 1923, Nr. 13, p. 15–20.

¹²⁵ Zykas A. *Savarankiškumo (iniciatyvos) auklėjimas kariuomenėje*//Kardas, 1928, Nr. 7, p. 110–112.

¹²⁶ As. *Karių savarankiškumas*//Kardas, 1927, Nr. 25, p. 358–359.

¹²⁷ Lafargas. *Samprotavimai apie individo ir smulkaus kolektyvo rolę kautynėse*//Mūsų žinynas, 1926, Nr. 33, p. 384–389. Straipsnį iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą vertė V. Steponaitis.

¹²⁸ Goinger L. *Vadas yra klusnumas, atsakomybė ir charakteris*//Mūsų žinynas, 1929, Nr. 51, p. 393–398. Straipsnį iš vokiečių kalbos išvertė vyr. lt. V. Jančys.

¹²⁹ Bulvičius V. *Karinis valstybės rengimas*, p. 253–254.

ribose, negali spręsti už vyresnius vadus¹³⁰.

Minėtame L. Goingerio straipsnyje „*Vadas yra klusnumas, atsakomybė ir charakteris*“ svarstoma vado paklusimo įsakymui ir sprendimų savarankiškumo, iniciatyvos problema. Straipsnio autorius pabrėžia, kad klusnumas yra savaime suprantama kiekvieno kario pareiga. Ji įpareigoja ir visų laipsnių viršininkus. Neleistinas prieštaravimas ir įsakymų nevykdymas gali būti labai pavojingas vien dėl to, kad jaunesnieji vadai gali tapti vyresniųjų vadų nekontroliuojami.

Kita vertus, kiekvienas vadas yra atsakingas ne tik už iš aukščiau gautų įsakymų vykdymą, bet ir už jam patikėtų karių gerovę ir gyvybę. Pasitaiko, kad vyresnieji vadai, gerai nežinodami realios padėties fronte, duoda nerealius, neįvykdomus įsakymus. Kaip tada pasielgti pulko, bataliono ar kuopos vadui? Ar bet kokia kaina vykdyti įsakymą, ar savarankiškai spręsti ir pasielgti taip, kaip to reikalauja susiklosčiusi situacija ir vado sąžinė? Tokiais atvejais nustatyti ribą tarp klusnumo ir atsakomybės būna labai sunku¹³¹.

Kad jaunesnieji vadai turėtų kaip galima rečiau spręsti paklusnumo ir atsakomybės dilemas, vyresnieji vadai turėtų patys įsitikinti, kokios aplinkybės fronte, kokia kariuomenės būklė, sužinoti jaunesniųjų, fronte kovojančių vadų nuomonę, ir tik tada, pašalinę nuomonių skirtumus, duoti įsakymą¹³².

Bet, jeigu taip neatsitinka, jaunesnieji vadai turi patys spręsti, kaip jiems pasielgti. Jeigu vadas nevykdo gauto įsakymo ir elgiasi savarankiškai, jo, kaip vado, likimas dažniausiai priklauso nuo to, kokie to savarankiško sprendimo rezultatai. Pralaimėjimo atveju įsakymo nevykdžiusio vado karjera, vaizdžiai tariant, pakimba ant plauko. Bet jeigu savarankišką sprendimą priėmęs vadas laimi, tai jo neklusnumas nutylimas, o savarankiškumas, iniciatyva, atsakomybė ir narsumas laikomi pasižymėjimu¹³³.

Straipsnio autorius nemano, kad vado gebėjimus, jo tinkamumą užimti aukštesnę vietą tarnybinėje hierarchijoje reikėtų vertinti vien tik pagal pergales ar pralaimėjimus. Pergalės ir pralaimėjimai priklauso ne tik nuo vado elgesio, bet ir nuo daugelio kitų aplinkybių: kariuomenės apginklavimo ir pasirengimo, jaunesniųjų vadų ir karių pasišventimo ir narsumo, susiklosčiusios taktinės situacijos, priešo parengties ir ginkluotės lygio ir kitų. Susiklos-

¹³⁰ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas I d., p. 15.

¹³¹ Goinger L. Vadas yra klusnumas, atsakomybė ir charakteris//Mūsų žinynas, 1929, Nr. 51, p. 394-395.

¹³² Ten pat, p. 397.

¹³³ Ten pat, p. 398.

čius nepalankioms aplinkybėms, kartais pralaimi ir talentingi vadai. Todėl vertinant vado tinkamumą atsakingesnėms, aukštesnėms pareigoms užimti, reikėtų atsižvelgti ne tik į jo pergales ir pralaimėjimus, bet ir į kitus veiksnius, susijusius su vado atsidavimu savajam pašaukimui, jo profesinės kompetencijos lygiu, asmenybės bei charakterio ypatybėmis, teigia L. Goingeris¹³⁴.

Gen. štabo plk. ltn. J. Šepetys pabrėžia, kad vado charakteris ir dvasios tvirtybė yra tie veiksniai, kurie labai stipriai veikia ir jo vadovaujamas kovotojus. Straipsnyje „*Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare*“ jis rašo, kad tik drąsus, ryžtingas vadas gali įkvėpti kovotojus pažadinti juose kovos dvasią ir nukreipti ją reikiama linkme. Tuo tarpu sutrikęs, pasimetęs, išsigandęs vadas tampa vienu stipriausiu baimę keliančiu veiksniumi. Todėl net ir sudėtingiausioje situacijoje vadas turi stengtis nepasimesti, išlikti ramus, ryžtingas, pasitikintis savimi. Jis turi mokėti nuslopinti savąjį baimės jausmą, jo viešai neparodyti¹³⁵.

Žinomi karvedžiai yra ne kartą pabrėžę, kad tris kartus meluoja tie, kurie sako, jog jie baimės nejaučia ir mirti nebijo. Bet vadas neturi teisės savo baimės kitiems parodyti. Jis turi suprasti, kad tai gali turėti labai skaudžių pasekmių ne tik jam pačiam, bet ir visam jo vadovaujamam padaliniiui, nes baimė persiduoda, ja, kaip kokia užkrečiama liga, galima apsikrėsti. Baimės apimto vado dalinys ar padalinys praranda kovingumą, jį dažniau apima panika. Nugalėti baimės jausmą padeda geras profesinis pasirengimas, pareigos ir atsakomybės suvokimas, vado garbė ir savigarba, treniruotės ekstremaliomis sąlygomis, pavojingų situacijų kartojimas ir pripratimas prie jų, savireguliacijos įgūdžiai, religinis tikėjimas bei susigyvenimas su mirties galimybe¹³⁶.

Vadas visada, taip pat ir ekstremaliomis sąlygomis, mūšyje, turi mokėti išlaikyti dvasinę pusiausvyrą, neprarasti sugebėjimo blaiviai mąstyti ir veikti. Sugebėjimą neprarasti blaivaus proto, nepasiduoti baimingai vaizduotei („iš musės nedaryti dramblio“) Napoleonas laikė viena svarbiausių vado savybių. Kautynėse aplinkybės dažnai keičiasi, ne visada pavyksta įgyvendinti savo sumanymus ar aukštesnės karinės vadovybės duotus įsakymus. Todėl labai svarbu net ir nesėkmių akivaizdoje blaiviai vertinti situaciją, laiku persiorientuoti ir persitvarkyti, prisitaikyti prie naujų aplinkybių, mokėti reikiamu momentu priimti teisingą sprendimą, nenustoti pasitikėjimo savimi ir kovos

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Šepetys J. Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare, I d./Mūsų žinynas, 1939, Nr. 3, p. 372; II d./Mūsų žinynas, 1939, Nr. 5, p. 685.

¹³⁶ Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. I d., p. 16.

dvasios. Sutrikęs, išsigandęs vadas nekontroliuoja situacijos, bet situacija, aplinkybės jį patį kontroliuoja ir valdo. Aplinkybių vertinimas ir sprendimų priėmimas visada turėtų būti blaivaus proto padiktuotas. Karininkai neturėtų pamiršti, kad nuo jų veiksmų neretai priklauso ne tik jiems patikėtų karių gyvybės, bet ir visos Tėvynės likimas¹³⁷.

Gen. štabo plk. lt. J. Šepetys straipsnyje „*Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare*“ bando atskleisti vado, taip pat ir kitų kovotojų narsumo paslaptį. Jis rašo, kad narsumas nėra įgimta žmogaus savybė, išlaisvinanti jį iš baimės varžtų. Baimės jausmą turi visi žmonės. Bet stipria dvasia pasižymintys sugeba jį nugalėti. Baimę jie nugalai kitais, aukštesniaisiais jausmais – sąžinės, pareigos, atsakomybės, garbės. Baimė yra žmogaus reakcija į kūno sužeidimą, narsumas – reakcija į jo dvasinės prigimties, orumo ir garbės pažeminimą. Narsus tas, kuris priverčia save būti narsiu, sugeba nugalėti baimę ir galvoti apie pareigą, garbę ir atsakomybę. Narsumo sąvoka apima ir patriotizmą, ir aukštą morale, kultūrą bei inteligenciją. Visos šios tauriosios vertybės turi būti ugdomos nuo mažens. Narsumo šaknys, anot J. Šepečio, glūdi pačioje tautoje. Todėl narsumas, kovos dvasia turėtų būti ne tik atskirų žmonių, bet ir visos tautos savastimi, moraliniu ir psichologiniu pagrindu ginti tautos siekius ir idealus¹³⁸.

Apie kovą su baime, karių drąsą, narsą, didvyriškumą kautynėse rašoma ir psichologo J. Vabalos–Gudaičio didelės apimties 4 dalių straipsnyje „*Baimė ir kova su ja*“¹³⁹ bei Krašto apsaugos ministerijos Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus parengtoje ir 1940 m. išleistoje mokomojoje knygoje „*Karinio auklėjimo paskaitos*“¹⁴⁰. Ištraukos iš ką tik paminėtos knygos spausdinamos ir 1999 m. išleistoje mokomojoje knygoje „*Bendrosios ir karo psichologijos pagrindai. Pirmoji dalis*“¹⁴¹.

Karininkui, kaip vadui, nesvetimas ir garbės siekimas. Garbės pirmiausia jis siekia ne sau, bet savo vadovaujamam padaliniui, savo šalies ginkluotosioms pajėgoms ir savo Tėvynei. Taip suprantamą garbės siekimą reikėtų ne slopinti, bet skatinti. Garbės trokštantis karininkas savo idealu laiko

¹³⁷ Ten pat, p. 17; M. K. Pasitikėjimo savimi pagrindai//Kardas, 1939, Nr. 9, p. 251.

¹³⁸ Šepetys J. Vado ir kovotojo psichologija šių dienų kare. II d.//Mūsų žinynas, 1939, Nr. 5, p. 675–681.

¹³⁹ Vabalas–Gudaitis J. Baimė ir kova su ja//Mūsų žinynas, 1921, Nr. 1, p. 51–59; 1921, Nr. 2, p. 43–49; 1922, Nr. 2, p. 243–249; 1924, Nr. 17, p. 298–300.

¹⁴⁰ Karinio auklėjimo paskaitos. K., 1940.

¹⁴¹ Bendrosios ir karo psichologijos pagrindai. Mokomoji knyga. Pirmoji dalis. Parengė Puzinavičius B. Vilnius, 1999.

Tėvynės garbę, jos gerovę, laisvę ir Nepriklausomybę. Dėl jos jis pasiryžęs viską paaukoti, netgi savo gyvybę. Karininkas turi žinoti ir suprasti, kad jo didvyriškumas, pasiaukojimas dėl Tėvynės laisvės, Nepriklausomybės ir gerovės bus įvertintas¹⁴².

Karininkas, kaip vadas, tiek tarnyboje, tiek ne tarnybos metu turi elgtis taip, kad nepadarytų gėdos nei sau, nei kariuomenei, kuriai jis atstovauja. Karininkai turi stengtis įrodyti, kad karininkija sudaro geriausią visuomenės dalį. Ir tarnyboje, ir asmeniniame gyvenime karininkui dera būti tikru riteriu – drąsiu, garbingu, doru ir teisingu.

Ne tik kariai, bet ir visa visuomenė idealų karininką įsivaizduoja kaip pavyzdinę karių ir Tėvynę mylintį pilietį. Karininkas visomis išgalėmis turi stengtis tą teisėtą visuomenės norą patenkinti – būti pavyzdingu uniformuotu piliečiu¹⁴³.

Išvados

1. Tarpukario Nepriklausomoje Lietuvoje buvo daug daroma formuojant gerai parengtą, kvalifikuotą, įvairiapusiškai išsilavinusį karininkų korpusą. 1919–1940 m. veikė Karo mokykla, rengusi įvairių specialybių tikrosios tarnybos ir atsargos karininkus. Nuo 1919 m. veikė ir karininkų kvalifikacijos kėlimo kursai, 1921 m. reorganizuoti į Aukštuosius karininkų kursus. Nuo 1923 m. jie buvo vadinami Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto, o nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo aukštaisiais karininkų kursais. Šiuose kursuose 1931 m. buvo įsteigtas Generalinio štabo skyrius, rengęs karininkus pagal kitų šalių generalinių štabų akademijų programas. Taigi buvo žengtas svarbus žingsnis steigiant Lietuvoje aukštąją karo mokyklą. Formaliai šis procesas baigėsi 1938 m. įsteigus Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą. Karininkai, pretenduojantys eiti aukštesnio išsilavinimo reikalaujančias tarnybines pareigas, galėjo papildomai studijuoti Vytauto Didžiojo universite- te, tobulintis užsienio karo mokyklose. Karininkų ugdymu, jų kvalifikacijos kėlimu rūpinosi ne tik minėtos mokymo įstaigos, bet ir 1919 m. pradėti steigti karininkų klubai, 1924 m. pavadinti Karininkų ramovėmis, 1923 m. įsteigta Karo mokslų draugija, karių spauda.

¹⁴² Karininkas kaip auklėtojas, mokytojas ir vadas. I d., p. 16, 25.

¹⁴³ Ten pat, p. 19, 31.

2. Karininkų asmenybės ugdymo ir saviugdos bei profesinės veiklos problemos – viena pagrindinių 1918–1940 m. Nepriklausomos Lietuvos karių spaudos temų. Daugiausia apie tai rašė „Kardo“, „Mūsų žinyno“ žurnalai bei kai kurios karininkų ugdymui ir savišvietai skirtos knygos. Beveik visos šios tematikos publikacijos, su kuriomis teko susipažinti, – švietėjiško, edukologinio turinio rašiniai, kuriuose siekiama išryškinti pavyzdingo, tarnybai atsidavusio, netgi idealaus karininko asmenybės bruožus. Kartu nevengiama konstatuoti ir esamų trūkumų, nurodoma, kas kenkia karininko autoritetui, trukdo gerai atlikti jo tarnybines pareigas. Publikacijose paprastai nepateikiama ir neanalizuojama statistinė ar specialiais tyrimais surinkta medžiaga, nenagrinėjamos mokslinės asmenybės ar vadovavimo teorijos, vienokios ar kitokios pedagoginės bei psichologinės koncepcijos. Todėl vargu, ar tokias publikacijas galima laikyti mokslinėmis. Daugumos publikacijų autoriai – karininkai.

3. Aptariant karininkui reikalingus asmenybės bruožus, publikacijose ypač akcentuojama jo pilietinė, patriotinė ir moralinė branda, atsakomybė, gera fizinė sveikata, psichologinis patvarumas, pašaukimas karo tarnybai, jos pomėgis, geras bendrasis ir specialusis išsilavinimas, aukšta kultūra, platūs interesai, veiklumas, organizuotumas ir sumanumas, proto lankstumas, charakterio ir valios tvirtumas, drausmingumas, pareigingumas, emocinis pastovumas, komunikabilumas, polinkis vadovauti, mokyti ir auklėti, mokėjimas operatyviai spręsti išskylančias problemas, sugebėjimas susitelkti, nesutrikti, nepasimesti susiklosčius sudėtingoms ir pavojingoms situacijoms.

4. Analizuodami karininko profesinę veiklą, publikacijų autoriai paprastai skiria tris tarpusavyje glaudžiai susijusias, viena kitą papildančias, bet ir savito turinio bei metodinės specifikos neprarandančias karininko profesinės veiklos kryptis: karinį auklėjimą, karinį mokymą (rengimą) ir karinį vadovavimą. Taikos metu į pirmą planą iškyla karinis auklėjimas ir mokymas (rengimas), o karo metu – karinis vadovavimas, nors ir taikos metu karininko vadovavimo veikla yra labai svarbi ir būtina.

5. Karinį auklėjimą publikacijų autoriai laiko itin svarbiu karininko pedagoginės veiklos svertu, nes būtent auklėjimu išugdomos karinėje veikloje ypač reikalingos asmenybės savybės, susijusios su kario elgesiu, pažiūromis ir nuostatomis, kurios lemia jo pasirengimą vykdyti užduotis: pareigingumą, atsakomybę, drausmę, valingumą, patriotizmą, sugebėjimą įveikti baimą, pasišvęsti aukštesniesiems idealams ir tikslams. Karininkas kaip auklėtojas, turi pasižymėti garbingo, dorą, sąžiningo, patrauklaus žmogaus savybėmis,

turėti didelį moralinį autoritetą, kuris įgalintų asmeninio pavyzdžio jėga daryti kariams teigiamą įtaką, pelnyti jų pasitikėjimą ir pagarbą.

6. Karinis mokymas (rengimas) – ne mažiau svarbi karininko profesinės veiklos sritis. Auklėjimo pagrindinis uždavinys – ugdyti karį kaip žmogų, formuoti jo dorines nuostatas ir elgesį, o mokymo – ugdyti pažintinius gebėjimus ir lavinti praktinius įgūdžius. Pastarieji itin svarbūs kovinėje veikloje. Karininko, kaip mokytojo, dalykinės žinios, profesinė kompetencija bei pedagoginis pasirengimas lemia kareivių mokymo ir kovinio rengimo kokybę. Todėl karininkui, kaip mokytojui, labai svarbus puikus dalykinis ir pedagoginis pasirengimas, sugebėjimas turimas žinias ir įgūdžius perteikti ugdytiniam.

7. Neatsiejama karininko profesinės veiklos sritis – vadovavimas. Karininkas, kaip vadas, pirmiausia turi užtikrinti jam ar jo vadovaujamam padaliniui skirtų užduočių vykdymą. Bet tokia vadovavimo samprata būtų pernelyg vienpusiška. Publikacijose pabrėžiama, kad vadovavimas yra ypatinga bendravimo forma, pasireiškianti ne tik sugebėjimu vykdyti užduotis, bet ir daryti žmonėms įtaką bei jais rūpintis. Tik komunikabilus, žmones gerai pažįstantis ir jais besirūpinantis, sumanus, teisingas, ryžtingas ir kompetentingas vadas gali pelnyti karių pagarbą ir pasitikėjimą. Gero vadovavimo, pasitikėjimo, abipusio lojalumo reikšmė ypač didelė kovinėje veikloje, mūšyje, kada vado atsakomybė ir įtaka jam pavaldiems kariams yra pati didžiausia.

8. Visose karininkų ugdymui ir saviugdai skirtose publikacijose tarsi raudona gija persismelkia pagrindinė publikacijų mintis – ne tik šalies vadovybė, bet ir visa visuomenė Lietuvos karininko asmenyje nori matyti pavyzdinę uniformuotą šalies pilietį. Karininkai privalo visomis išgalėmis stengtis tą teisėtą visuomenės norą pateisinti – būti valstybei ir tautai atsidavusio, pavyzdingai savo pareigas atliekančio, dorą, sąžiningo ir garbingo Lietuvos piliečio pavyzdžiu.

Įteikta 2005-06-17

Résumé

Un officier – le pédagogue et le commandant (d'après les publications des soldats de la Lituanie dans la presse 1921-1940)

Chargé de cours, Dr. Bronius Puzinavičius
Académie militaire de Lituanie de Général Jonas Žemaitis

Cet article raconte qu'en Lituanie Indépendante d'entre guerre (1918–1940) on formait le corps des officiers de Lituanie bien formé, qualifié et instruit. L'école militaire fonctionnait de 1919 au 1940, les Cours supérieures des officiers – de 1921 au 1940. Depuis 1931, une partie des étudiants de ces cours ont étudié d'après le programme de l'école militaire supérieure. En 1938, les Cours supérieures des officiers ont été réorganisés en École militaire supérieure de Vytautas Magnus. Les officiers, qui prétendent d'occuper les fonctions exigeant l'instruction supérieure, ont eu la possibilité d'étudier dans l'Université de Vytautas Magnus, faire des stages à l'étranger. En 1919, on a commencé à fonder des clubs des officiers (de Ramovė) et, en 1923, l'Association des sciences militaires a été fondée – ces organisations s'occupaient du perfectionnement professionnel et l'éducation de la personnalité des officiers.

Les problèmes de l'éducation de la personnalité, de la maîtrise de soi et l'activité professionnelle – une des thèmes principales de la presse des soldats de la Lituanie Indépendante de l'entre guerre. Le principal acteur de ces publications de presse est un officier idéal, exemplaire, patriote et avec une personnalité forte. Les auteurs n'évitaient pas à constater les défauts, à nommer ce qui nuit à l'autorité de l'officier et qui empêche à effectuer ses fonctions.

En discutant les traits de la personnalité de l'officier dans la presse, les auteurs soulignent que l'officier doit avoir ces traits de caractère qui permet de prendre une décision le plus convenable et adéquate à la situation pendant la période de temps courte, ne pas craindre de la responsabilité personnelle pour sa mission et le destin des soldats pour lesquels il est responsable.

En analysant l'activité professionnelle de l'officier, les auteurs des publications distinguent trois directions étroitement liées de l'activité profes-

sionnelle de l'officier: l'éducation militaire, l'instruction militaire (préparation) et le commandement militaire. Ils expriment une idée que l'éducation militaire est un élément très important dans l'activité pédagogique d'un officier, parce que c'est l'éducation militaire développe les traits et les volontés du caractère du soldat, nécessaires pour la préparation morale et psychologique en réalisant ses missions. L'instruction militaire – une direction aussi importante de l'activité professionnelle d'un officier qui forme les capacités de connaissance aussi que les acquis pratiques, utiles dans l'activité de lutte. En généralisant l'activité de l'officier comme commandant, les auteurs soulignent l'importance de la confiance et de la loyauté (en commandant et en soldat) dans les situations inhabituelles, dans la lutte.

L'idée essentielle de toutes les publications, destinées à l'éducation et à l'autodidaxie des officiers – non seulement le Gouvernement du pays, mais aussi et la société de la Lituanie veulent voir un officier qui serait un citoyen modèle, dévoué au pays et au peuple, et qui ferait honnêtement son devoir.